

Høgskolen i Sørøst-Norge

Emne 10 Masteroppgaven

MOPP900

Predefinert informasjon

Startdato:	01-08-2017 09:00	Termin:	2018 VÅR2
Sluttdato:	15-01-2018 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinnsskala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave		
SIS-kode:	222 MOPP900 2 MO 2018 VÅR2		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

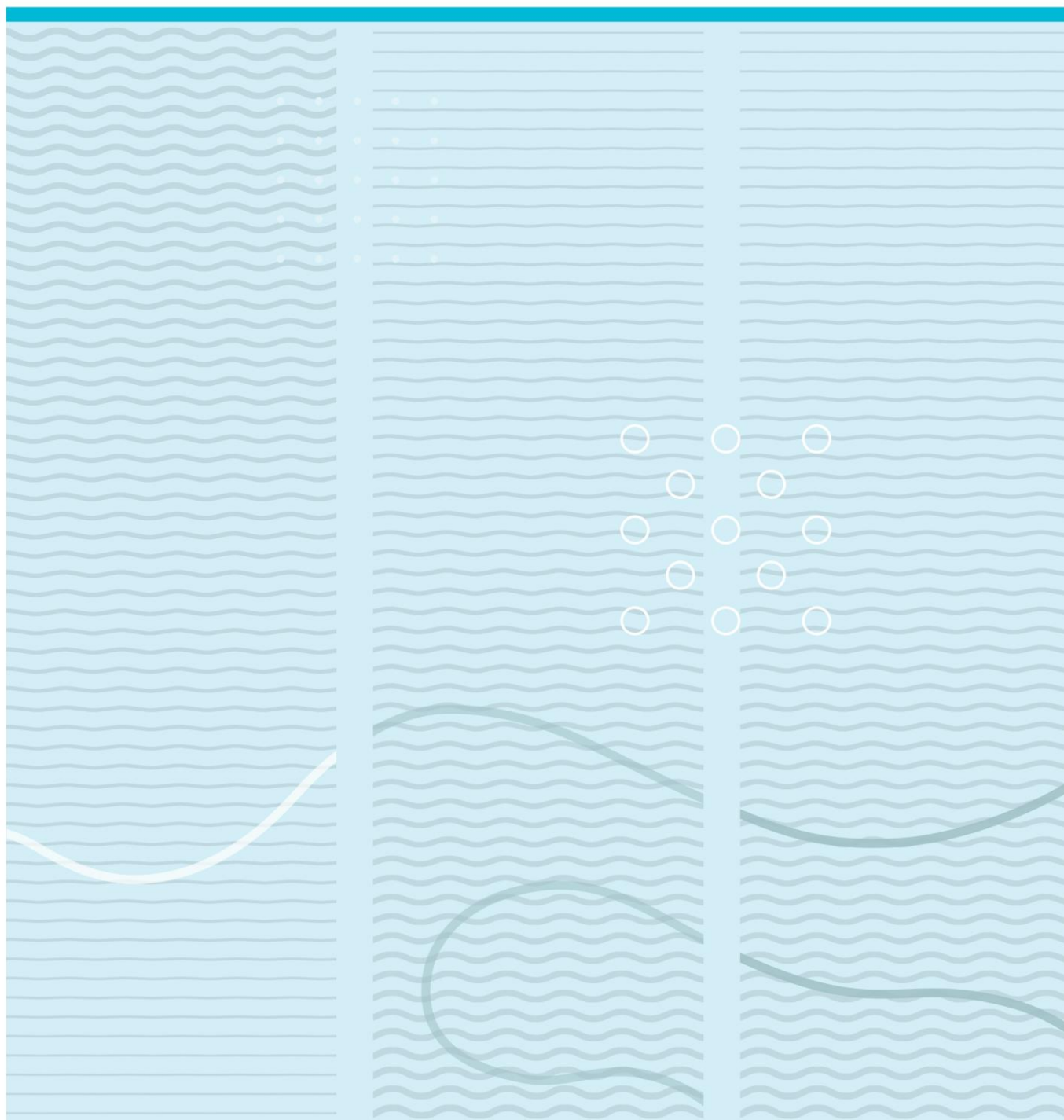
Deltaker

Navn:	Stine Cross
Kandidatnr.:	6002
USN-id:	111801@usn.no

Stine Cross

Kaptein i eget liv

“En kvalitativ studie av ansattes erfaring med medvirkning i
bosettingsarbeidet med enslige mindreårige flyktninger”

Høgskolen i Sørøst-Norge
Fakultet for helsevitenskap
Papirbredden, Drammen
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2018 Stine Cross

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

SAMMENDRAG

Bakgrunn: Det har aldri før vært registrert flere flyktninger i verden. Arbeidet med enslige mindreårige flyktninger er et felt i stadig endring, hvor både kriser andre steder i verden og politiske føringer påvirker arbeidet. Denne oppgaven handler om kommunenes arbeid med de enslige mindreårige flyktningene etter at de har fått innvilget asyl og er bosatt. Hensikten er å bidra til økt kunnskap og forståelse om hvordan denne gruppen kan få best mulig oppfølging og ser spesielt på deres mulighet til medvirkning.

Tema og problemstilling: Tema for oppgaven er helsefremmende arbeid med enslige mindreårige flyktninger ut fra et psykisk helse perspektiv. Problemstillingen lyder som følger; *Hvilke erfaringer har ansatte i enslige mindreårige avdelinger med medvirkning i bosettingsarbeidet rundt ungdommene.*

Teorigrunnlag: Studien bygger på tidligere forskning på psykisk helse og omsorg blant enslige mindreårige flyktninger. Det empiriske materialet blir drøftet med utgangspunkt i teorier rundt miljøterapi, salutogenese og fokus på «Opplevelse av sammenheng», samt modellen traumefokusert omsorg.

Metode: Studien har et kvalitativt forskningsdesign med en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming. Utvalget består av fem ansatte ved bofellesskap i fem ulike kommuner på Østlandet. Datamaterialet er samlet inn ved individuelle intervjuer.

Hovedfunn: Innenfor rammene av bofellesskapene, legger de ansatte til rette for at ungdommene skal kunne medvirke i det daglige. De ansatte har fokus på hva ungdommene selv har som målsetting og ønsker å fylle dagene med. Områder for medvirkning, de formelle rammene rundt medvirkning, hvordan de ansatte jobber med mål og utfordringer i arbeidet er trukket frem som hovedfunn.

Konklusjon: De ansatte beskriver at arbeidet med medvirkning tar tid og krever tålmodighet fordi det må jobbes med forutsetningene og grunnlaget for at reell medvirkning skal finne sted. Både språk, kunnskap om samfunnet og bearbeiding av tidligere opplevelser nevnes som forutsetninger for medvirkning. Områder ungdommene har særlig mulighet for medvirkning på er mulighet for leksehjelp, fritidsaktiviteter, mat, religionsutøvelse og nettverk.

ABSTRACT

Background: Never before has there been registered more refugees in the world. Work with unaccompanied refugee minors is a field of constant changes, both international crises, and political priorities affect the work. This thesis looks at the work being conducted in the municipalities after the unaccompanied minors have been granted asylum and the settlement work has started. The goal is to increase the knowledge and understanding on how to give best care for the youngsters, and focuses especially on their opportunities to participate.

Theme and issue: The theme for this thesis is health promotion work with unaccompanied minor refugees within a mental health care perspective. The research question is «*What experiences do employees working with unaccompanied minor refugees have with participation in the settlement process*».

Theory: The study is based on current literature on mental health and care amongst unaccompanied minor refugees. The empirical material is discussed on the basis of theoretical perspectives of milieu therapy, «Sense of Coherence» and the model of «Trauma based care».

Method: The study has a qualitative research design with a phenomenological hermeneutical approach. Data is collected through individual interviews with five informants who work in five different municipalities.

Key findings: Within the framework of the homes in which the minors live, the informants try to facilitate participation in the day to day life of the youngsters. The informants focus on their goals and dreams, and how they want to organize their days. Main findings in the study are areas for participation, the formal structures around participation, how the informants work with individual goals and the challenges they meet through their work.

Conclusion: The informants describe that working with participation requires patience. For real participation to take place, they first have to work with the fundamental basis for participation. The youngsters have to learn the basic language skills, cultural codes and work with their traumatic experiences. Areas in which the minors have the opportunity to participate are schoolwork, leisurely activities, food, religious practises and their informal network.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract.....	4
Innholdsfortegnelse	5
Forord	7
1 Innledning	8
1.1 Bakgrunn og aktualitet for studien	8
1.2 Relevante konvensjoner og lovverk	9
1.3 Hvem er de enslige mindreårige flyktningene?	10
1.4 Dagens kunnskapsstatus	11
1.5 Hensikten med studien og problemstilling.....	12
2 Design og metode	14
2.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt.....	15
2.2 Egen bakgrunn og forforståelse.....	16
2.2.1 Selvbiografisk situering og forforståelse	16
2.3 Begrunnelse for metodevalg	17
2.4 Datainnsamling	18
2.4.1 Utvalg	18
2.4.2 Rekruttering.....	18
2.4.3 Gjennomføring.....	19
2.4.4 Vurdering.....	19
2.4.5 Transkribering.....	19
2.5 Analyse	20
2.6 Etske refleksjoner.....	21
2.7 Metodiske refleksjoner	22
3 Teori.....	23
3.1 Miljøterapi	24
3.2 Antonovskys teori om "Sense of Coherence"	27
3.3 Traumefokusert omsorg.....	30

4	Presentasjon av funn	33
4.1	Områder for medvirkning	34
4.1.1	Skolearbeid, lekser og språk	35
4.1.2	Mat	36
4.1.3	Fritidsaktiviteter	38
4.1.4	Religion	39
4.2	De formelle rammeverkene rundt medvirkning	40
4.2.1	Tiltaksplaner og arbeidsplaner	40
4.2.2	Formelle møteplasser - husmøte	42
4.3	Om å jobbe med mål	45
4.3.1	Opplæring - skape grunnlag for medvirkning	45
4.3.2	Motivasjon og tålmodighet	47
4.4	Utfordringer for medvirkning	48
4.4.1	Ungdommenes mangel på språk og kjennskap til samfunnet	48
4.4.2	Dårlige valg	50
4.4.3	Rammer i stadig endring	51
4.4.4	Mangelfull kartlegging fra mottaket	52
5	Diskusjon av funn	53
5.1	Medvirkning innenfor rammer	53
5.2	Grensebegrepet	58
5.2.1	Indre følelser	59
5.2.2	Nære mellommenneskelige relasjoner	60
5.2.3	Primære rollefunksjoner	62
5.2.4	Eksistensielle tema	63
5.3	Endrede rammevilkår	64
6	Konklusjon	66
	Referanser/litteraturliste	68
	Oversikt over tabeller og figurer	73
	Vedlegg	74

FORORD

Enslige mindreårige flyktninger er en gruppe som har engasjert meg gjennom mange år. Nå som oppgaven er over, skulle jeg egentlig ønske at jeg kunne begynne på nytt. Det er nå jeg har grunnkunnskapen til å gå enda videre. Det er så mye mer jeg ville sett på, så mye mer jeg ville utforsket. Når det er sagt, har det siste året vært krevende på mange fronter – og jeg er derfor lettet og takknemlig over at jeg har kommet i mål med denne oppgaven.

Det å jobbe og studere samtidig har vært utfordrende, og jeg hadde ikke kommet hit hvis det ikke var for de mange gode menneskene rundt meg. Jeg vil takke mine kollegaer og ungdommene der jeg jobber. Fantastiske mennesker som har inspirert meg og gitt meg lyst til å se nærmere på dette spennende feltet.

Jeg må få takke mine informanter som stilte opp og så raust delte erfaringer og kunnskap. Engasjementet deres har gitt meg ny inspirasjon og nye refleksjoner inn i videre arbeid.

Høgskolen i Sør- Øst Norge har gjennom fire år gitt meg spennende forelesninger og nye utfordringer. Jeg vil takke min veileder Rolf Sundet for gode råd og refleksjoner.

Min kjære mann Steve, du fortjener en medalje! Og mine to døtre fortjener en stor porsjon mammaid når dette arbeidet er over. Takk for gode pauser, gode klemmer og oppmuntrende ord underveis.

Hokksund, 04.01.2018

Stine Cross

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn og aktualitet for studien

Enslige mindreårige flyktninger (EMF) er en svært aktuell gruppe og det er et felt i stadig endring. Både ytre faktorer som væpnede konflikter og krig i andre deler av verden, storpolitikk med hensyn til hvor flyktningestrømmene går og hvordan Europa setter inn tiltak for å begrense muligheten til å komme hit, samt innenrikspolitiske og partipolitiske føringer i Norge har mye å si for hvordan tilbudene rundt denne gruppen har endret seg de siste årene. De siste års utvikling er preget av en sterk økning i antall flyktninger i verden.

Da jeg for 20 måneder siden bestemte meg for å skrive om denne målgruppen, var situasjonen den at det hadde kommet rekordmange enslige mindreårige asylsøkere (EMA) til Norge. Ved inngangen til 2016 regnet man med at det var 65,3 millioner mennesker på flukt i verden. Dette er en økning på 5,6 millioner fra inngangen til 2015, og aldri har man registrert høyere tall (Flyktningehjelpen, 2017). Av disse er ca halvparten barn (FN, 2017). 5480 enslige mindreårige søkte om asyl i Norge i 2015, det høyeste tallet noensinne (Bufdir, 2017). Dette førte til et sterkt press på kommunene om å ta imot og bosette EMF etter hvert som disse fikk oppholdstillatelse. Flere kommuner opprettet tilbud og forberedte seg på å ta imot denne sårbare gruppen. Så ble den politiske situasjonen i Europa, og Norge spesielt, forandret og det ble satt i gang sterke tiltak for å begrense muligheten til å søke asyl her. Tiltakene hadde en enorm effekt. I 2015 kom det rekordmange 31 150 asylsøkere til Norge. Tallene for 2016 var på 3 460, det laveste tallet siden 1997. De tilsvarende tallene for enslige mindreårige var henholdsvis 5300 i 2015 og i 2016 kom det 320. Tallet for enslige mindreårige er det laveste siden 2005. Så langt har det kommet 147 EMA i 2017 (tall for perioden januar – august) (UDI, 2017).

Den enorme nedgangen fra 2015 til 2016 gjenspeiler ikke en reell nedgang i antall flyktninger, aldri har det vært registrert flere i verden. Men det speiler de tiltakene Europa og Norge har satt inn for å begrense muligheten for flyktningene å komme hit. At tallet på asylsøkere til Norge nå er det laveste siden 1997 (UDI, 2017), sier noe

om en ønsket politikk. Dette var også et hett tema i den norske valgkampen i høst, og det gjelder kanskje særlig tiltakene som er satt inn for å begrense antall EMA. Den siste tiden har vi hatt debatt om de såkalte «oktoberbarna», altså enslige mindreårige asylsøkere som fikk tidsbegrenset opphold frem til de var 18 år, for så å sendes tilbake til opprinnelseslandet, i all hovedsak Afghanistan. Vi ser at debatten tidvis er svært polarisert. På den ene siden snakkes det om mennesker i nød, ofre for krig og konflikt og Norges medansvar i en ustabil verden. På den andre siden snakkes det om lykkejegere, islamistiske ekstremister og behovet for trygge grenser.

Regelverket på dette feltet er i stadig endring, og innstramminger i lovverket gir store konsekvenser for det enkelte mennesket på flukt. Det gjør også at de som jobber med flyktninger må belage seg på raske endringer. De økonomiske rammene til kommunene som bosetter flyktninger endrer seg i takt med det politiske landskapet. Tilskuddene til kommunene som tar imot EMF har tidligere vært gitt som 100% refusjon for dokumenterte utgifter. I 2016 ble refusjonsordningen endret til å dekke 80 % av utgiftene, og i 2017 ble det endret til stykkpris til kommunene for de EMF de tar imot. Kommunene som jobber med bosetting og integrering av de som får opphold har rapportert om at endringene i lovverket og de økonomiske rammene de siste årene gir utfordringer i arbeidet med å utarbeide forutsigbare og gode løsninger for de barna og ungdommene som blir bosatt. En rapport utarbeidet for KS i januar 2017 (KS, 2017) viste at kommunene har gjort innsparinger i botiltakene som direkte følge av innstrammingene i finansieringsordningen. Dette viser også rapporten til Berg, Garvik og Paulsen (2016).

1.2 Relevante konvensjoner og lovverk

Som vist ovenfor beveger vi oss innenfor et politisk aktuelt tema når vi snakker om EMF. Balansen mellom hensynet til barnets beste og innvandringspolitiske hensyn skaper dilemmaer. En rekke internasjonale og nasjonale juridiske rammeverk ligger til grunn for reguleringen av arbeidet rundt denne gruppen, og jeg vil her trekke frem de mest sentrale.

FNs barnekonvensjon ble i 2003 inkorporert i norsk lov og definerer barns rettigheter til omsorg og beskyttelse. En konsekvens av dette, er at barn anerkjennes som selvstendige rettssubjekt (Lidèn et.al, 2013). I artikkel 3 reguleres hensynet til barnets beste, artikkel 6 regulerer barnets rett til liv og utvikling, artikkel 20 stadfester at barn som er fratatt sitt familiemiljø skal ha særlig rett til beskyttelse og bistand av staten og artikkel 22 konstanterer at flyktningebarn skal ha særlig hjelp og beskyttelse (Kjørholt og Sandberg, Høstmæling, 2012). For denne oppgaven er artikkel 12 som regulerer barnets rett til å uttale seg og bli hørt også særlig relevant.

Flyktningekonvensjonen tar ikke opp barns rettigheter spesielt, men definerer hvem som regnes som flyktning og gir beskyttelse mot å sendes tilbake til utrygge områder der det vil være fare for sikkerheten (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2011). *Menneskerettighetskonvensjonen* stadfester at stater skal sikre rettighetene til *alle* som befinner seg på deres territorium.

På den nasjonale arena er det særlig Utlendingsloven (2008) og Barnevernsloven (1993) som er aktuelle. *Utlendingsloven* regulerer hvilken type opphold den enkelte får, og dette medfører ulike rettigheter. *Barnevernloven* gjelder alle barn i Norge. Barnevernloven § 3-4 spesifiserer kommunens ansvar for bosetting av enslige mindreårige, og at det skal foretas en vurdering av den enkeltes behov. Den lovfester altså kommunenes plikt til å tilby et individuelt tilrettelagt botiltak, men den sier ingenting om omsorg, og spesifiserer ikke hvor ansvaret for videre oppfølging skal ligge. Dette gjør at i noen kommuner ligger ansvaret for EMF under flyktningetjenesten og hjelpen hjemles i Lov om sosiale tjenester, mens andre kommuner har lagt ansvaret til barneverntjenesten og hjemler tiltakene i barnevernsloven (Berg et.al, 2016). For denne oppgaven blir også barnevernsloven § 6-3 sentral. Den presiserer at barnet skal få informasjon, gis mulighet til å uttrykke sine meninger og at disse meningene skal tillegges vekt når avgjørelser tas.

1.3 Hvem er de enslige mindreårige flyktningene?

Enslige mindreårige asylsøkere er barn og unge under 18 år som kommer til Norge uten foreldre eller andre voksne omsorgspersoner for å søke asyl. For aldersgruppen

0 – 15 er det Bufetat (barne-, ungdoms- og familie etaten) som har ansvar for omsorgssentre der de kan bo frem til de får svar på asylsøknaden. For de over 15 er det UDI som har ansvar for asylmottakene.

Enslige mindreårige flyktninger, EMF, er barn og unge som kommer til Norge som overføringsflyktninger gjennom FN systemet, eller som har fått positivt svar på sin søknad om asyl. De blir så bosatt i kommunene etter anmodning fra IMDI (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet). For de under 15 år, er det Bufetat og det kommunale barnevernet som har ansvar for omsorgssituasjonen. For de over 15 år, er kommunene ansvarlig for bosetting.

De enslige mindreårige flyktningene er ikke en homogen gruppe. De kommer fra ulike deler av verden, de har ulik kulturell og religiøs bakgrunn. Noen kommer fra høystatus familier og har vært vant til en god tilværelse med tjenere, andre kommer fra kummerlige kår og har måttet klare seg på lite. Noen har mange års skolegang og andre er tilsvarende analfabeter. Det de har til felles er at de er kommet til et fremmed land, uten nære omsorgspersoner rundt seg. De har alle opplevd tap og har måttet legge bak seg det livet som var kjent. Mange har opplevd krig og konflikt på nært hold, mange har opplevd å miste nær familie, mange har traumatiske opplevelser og overgrep under flukt. De har til felles at de skal bygge opp et nytt liv i fremmede omgivelser og at de alle er avhengig av de menneskene og de hjelpetiltakene de møter i Norge for å nå sine mål.

1.4 Dagens kunnskapsstatus

Frem til 2010 var det begrenset med forskning på enslige mindreårige, både i asylsøkerfasen og i bosettingsfasen (Eide og Broch, 2010; Berg et.al, 2016). Det fantes noe internasjonalt, Kohli (2003, 2007) skrev blant annet om situasjonen i Storbritannia. Etter 2010 har det blitt større fokus på feltet.

EMF er av FN definert som den mest sårbare gruppen innvandrere vi har (Oppedal, Jensen, Seglem og Haukeland 2011). I tillegg til å ha opplevd krig, traumatiske hendelser, flukt, tap av hjemland og en ny situasjon i eksil – er de fremdeles barn,

uten omsorgspersoner. Det har siden 2010 vært mer fokus på denne gruppen og det er gjort en del forskning på området (Eide, 2012; Paulsen, Thorsberg og Berg 2014). Fra forskning og erfaring ser vi at enslige mindreårige flyktninger er i en svært utsatt situasjon i forhold til utvikling av psykiske lidelser (Dittmann og Jensen 2010; Oppdedal et.al, 2011; Varvin 2015). De scorer særlig høyt på forekomst av PTSD, depresjon og angstlidelser. I tillegg har mange sterke sorgreaksjoner. Berg et.al (2016) har gjort en kunnskapsstatus som konkluderer med at det mangler forskning på flere sentrale områder når det gjelder denne gruppen. Det er gjort mye forskning på EMA i asylsøkerfasen, men mindre på EMF i tiden etter bosetting i kommunene. Det finnes relativt lite litteratur på kommunenes arbeid med bosatte EMF.

Berg et.al. (2016) viser altså i sin kunnskapsstatus på feltet at det gjenstår mye forskning på EMF i bosettingsfasen. Det er særlig i spenningsfeltet mellom flyktningefaglige og barnevernfaglige vurderinger og oppfølging. De flyktningefaglige perspektivene vil ha fokus på traumer, flukthistorier og integrering. De barnevernfaglige perspektivene vil ha fokus på omsorg, trygghet og tilhørighet. Det etterspørres en gjennomgang av lovhjemlingen i arbeidet. Berg et.al (2016) etterspør også en større fokus på bo- og omsorgstilbudet gruppen blir tilbudt i kommunene. Rapporten trekker særlig frem temaet rundt ungdommens medvirkning i beslutninger som gjelder dem selv (s.86). Paulsen (2016) viser i sin rapport at barn og unge opplever lite medvirkning i kontakt med barnevernet. Hun viser til at graden av medvirkning påvirkes av alder, antall møtepunkter og relasjon, og at særlig *relasjon* synes å være et viktig stikkord.

1.5 Hensikt med studien og problemstilling

Som vist ovenfor er det et behov for mer kunnskap om hvordan kommunene jobber med bosetting av de EMF. Da dette er et fagfelt hvor de formelle rammene i forhold til nivå på omsorg ikke er spesifisert og hvilke lover tjenestene skal hjemles i ikke er klare, ingen tilsynsorgan finnes i forhold til kommunenes løsning av oppgaven - blir det viktig å samle inn mer kunnskap for å kunne se på gode løsninger og dele erfaringer fra kommuner som har funnet gode tiltak for denne gruppen.

Det er, som nevnt over, ingen krav om institusjonsgodkjenning, bemanningskrav, eller fagkompetanse for personalet som jobber med denne gruppen. Det vi ser er at mange kommuner bruker ulike varianter av bofellesskap den første tiden ungdommene kommer til kommunene (Berg et.al 2016, Hoel, 2014). I hvilken grad de er bemannet varierer. Det gjør også bemanningstetthet og kompetanse hos ansatte. Tiden ungdommene bor i bofellesskap før de flytter ut i egen hybel varierer også sterkt fra kommune til kommune.

Det å kunne gi et godt, faglig fundert tilbud til disse barna er av avgjørende betydning. Når vi vet at det er avgjørende hvilke tilbud flyktninger får i mottakerlandet i forhold til prediksjon på psykisk helse (Varvin, 2015), blir dette svært viktig. Erfaringene fra kommunene som over tid har arbeidet med denne gruppen blir viktig for å utvikle gode løsninger i forhold til metodikk og organisering av tilbudene som gir best mulig resultat for den enkelte ungdom og for det lokalsamfunn hvor disse barna og unge skal bo og vokse opp.

Jeg ønsker derfor å se nærmere på bosettingsfasen, og hvordan kommunene jobber med enslige mindreårige. Berg et.al (2016) pekte i sin gjennomgang av kommunenes tiltak ut flere områder det bør ses nærmere på. Blant annet ser de at det er et potensiale til forbedring når det gjelder ungdommenes medvirkning i beslutninger som gjelder dem selv (s.86). I tillegg til at barnevernloven og barnekonvensjonen pålegger kommunene å tilrettelegge for medvirkning, vil dette være en viktig del av selve integrerings- og sosialiseringprosessen. Som de skriver i sin rapport «...manglende medvirkning kan føre til at ungdommene gis tiltak som ikke står i forhold til deres behov» (s.97). De skriver også at ungdommene som opplevde å ha fått medvirke, generelt sett var mer fornøyde med tilbudet de hadde fått (s.79).

Psykisk helsearbeid fokuserer på å fremme og bedre menneskers psykiske helse samt påpeke og søke å endre forhold i samfunnet som skaper psykisk uhelse og bidrar til stigmatiseringsprosesser og sosial utstøting. Hensikten er å styrke menneskers opplevde egenverd og livskraft, bistå i prosesser som utvikler opplevelser av sammenheng og muligheter for å mestre hverdagens utfordringer samt skape inkluderende lokalmiljø (Andersen, Bøe, Fodstad, Ibabao, Krogsæter

& Norvoll, 2008, s. 103).

Å skrive denne oppgaven innenfor rammen av psykisk helsevern passer derfor bra. Det er innenfor dette feltet utviklet ny kunnskap om helsefremmende prosesser og fremhevet noen faktorer som synes å være svært viktige for å fremme helse og mestring tross vanskelige livsbelastninger.

Jeg ønsker derfor å vinkle oppgaven min inn mot bosettingsarbeidet i kommunene, mer spesifikt på hvordan ungdommenes mulighet for medvirkning påvirker arbeidet. Ut i fra etiske og praktiske betraktninger har jeg besluttet å snakke med ansatte som jobber i botiltak og jobber med enslige mindreårige flyktninger hver dag.

Problemstillingen for oppgaven er:

«Hvilke erfaringer har ansatte i enslige mindreårige avdelinger med medvirkning i bosettingsarbeidet rundt ungdommene».

2. DESIGN OG METODE

I denne delen av oppgaven vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har gått frem for å belyse min problemstilling. Jeg forsøker å vise både meg selv som forsker, hvilke teoretisk utgangspunkt jeg har hatt og hvilke metoder jeg har brukt og hvordan jeg praktisk har utført dette. Jeg vil på den måten kunne vise hvordan jeg kom frem til de funnene jeg presenterer senere i oppgaven, slik at funnenes relevans kan etterprøves og vurderes.

Valg av metode for studien skal henge sammen med studiens tema, hensikt og problemstilling (Dalland 2007). For å best belyse min problemstilling, vil jeg ta i bruk en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ forskning utforsker systematisk og grundig *meningsinnholdet* i sosiale fenomener slik det *oppleves* for de involverte selv, i deres naturlige kontekst (Malterud, 2013).

På bakgrunn av dette vil jeg bruke et kvalitativt design, hvor semistrukturert forskningsintervju vil brukes for å innhente intervjupersonenes egne beskrivelser rundt temaet for min oppgave.

2.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Både fenomenologi og hermeneutikk er relevante referanserammer i forbindelse med kvalitativ forskning. Dette gjelder også i utarbeidelsen av denne oppgaven, både i forhold til intervjuguide og i analysearbeidet av innholdet. *Fenomenologien* er spesielt opptatt av livsverden og subjektets egne opplevelser og erfaringer. Man søker å finne svar på hvordan et fenomen fremstår for aktøren selv. Man forsøker å sette sin egen forforståelse i parentes og ha fokus på intervjupersonenes erfaringer og deres beskrivelser (Kvale og Brinkmann, 2009). For meg blir dette viktig i forhold til mine informanter. Jeg søker å høre deres erfaringer og opplevelser rundt temaet jeg har valgt å snakke om. *Hermeneutikken* vil fokusere på å oppnå forståelse og mening. Forskerens egne erfaringer og konteksten informasjonen oppstår i blir gitt legitimitet. Den hermeneutiske sirkel som «... består i stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det man skal tolke, og den konteksten det tolkes i, mellom det man skal tolke, og vår egen forforståelse» (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2011, s. 364). Forskerens forforståelse vil kunne prege alle delene av forskningsprosessen (Malterud, 2013). Hun viser til at valg av forskningsspørsmål, hvordan de stilles, hvordan informantene plukkes ut og hvordan innhentet data skal forstås vil være preget av forforståelsen. Det vil derfor være viktig å redegjøre for egen forforståelse.

Jeg vil med min forforståelse velge tema, problemstilling og spørsmål jeg vil stille. Men jeg søker å høre hvordan fenomenet opptrer for informantene mine, og høre deres egne beskrivelser. Selv om spørsmålene er preget av min forforståelse, vil et semistrukturert intervju gi rom for åpne spørsmål og at tema som jeg i utgangspunktet ikke hadde tenkt på dukker opp. I en meningsanalyse av transkripsjonene vil jeg også søke å ha fokus på informantenes egne opplevelser og beskrivelser rundt dette, men har respekt for at meningen som kommer frem er et produkt av konteksten det skjer innenfor og hva jeg som forsker kan legge inn av mening.

2.2 Egen bakgrunn og forforståelse

I følge Dalland (2007) vil forskerens forforståelse være metodisk viktig for en undersøkelse fordi den kan påvirke verdien av det empiriske materialet den resulterer i. Men det er viktig at forskeren er seg bevisst hva forforståelsen er, slik at eventuelle tolkninger ikke farges av forforståelsen uten at man er dette bevisst.

2.2.1 Selvbiografisk situering og forforståelse

Neumann og Neumann (2012) peker på likhetene mellom forforståelse og selvbiografisk selvsituering. De hevder at forskerens situering ikke vil kunne unngå å farge materialet, og at det derfor kreves refleksjon fra forskerens side over hvordan og i hvilken grad dette vil skje. Dalland (2007) vektlegger betydningen av å være seg forforståelsen bevisst og redegjøre for denne i forskningen.

Anerkjennelse av og bevissthet rundt selvbiografisk situering kan bidra til kritisk refleksjon av egne tolkninger, og kan således være med å legitimere forståelsen av de funn som kommer frem. En viss forforståelse er ifølge Neumann og Neumann (2012) nødvendig for å kunne sortere det man ser. Men prosessen vil kreve transparens slik at både forsker og leser er seg dette bevisst.

Min bakgrunn er at jeg er utdannet sosionom. Etter endt utdanning har jeg primært jobbet med flyktninger og innvandrere, innenfor ulike deler av kommunal forvaltning og i ulike kommuner. Det kan også nevnes at jeg selv vokste opp i utlandet, som barn av norske foreldre på utenlandsoppdrag, og at opplevelsen av å flytte til Norge som tenåring var preget av mange spørsmål, stor usikkerhet og en sorg over det jeg flyttet fra. Dette kan ha gjort at det personlige engasjementet for mennesker som flytter fra sitt oppvekstland ble vekket.

Jeg har gjennom hele yrkeslivet vært spesielt interessert i hvordan jeg som del av hjelpeapparatet kan legge til rette for at den nye tilværelsen i Norge kan bli så god som mulig. Dette har gjort at jeg har tatt ulike videreutdanninger innenfor psykisk helse. Jeg har sett hvordan små grep kan føre til store endringer, og sett hvordan ulik organisering av tjenestene kan få stor innflytelse på hvordan mennesker føler seg

møtt av det offentlige. Men det som har slått meg mest, er hvordan mennesker som har vært gjennom de utroligste prøvelser, klarer å gjenskepe en ny tilværelse.

De siste syv årene har jeg jobbet som miljøterapeut med enslige mindreårige flyktninger. Det har som tidligere nevnt vært store endringer på feltet disse årene, og jeg har vært så heldig å gjennom jobben få besøke andre kommuner og høre deres erfaringer og hvordan de tilrettelegger bo- og omsorgstilbudet. Det er store forskjeller og det har gjort meg interessert i hva som fungerer, hva som ikke fungerer og hvorfor. Jeg er svært opptatt av at denne gruppen barn og unge skal få et godt faglig fundert tilbud som kan bidra til at de kan klare seg selv i et nytt samfunn. Interesse og engasjement for dette feltet har vært utslagsgivende for valg av tema for studien.

Det at jeg valgte å ta master innenfor psykisk helsearbeid har også med at studiet og mye av skolens tankegang om at erfaringer, relasjoner og omgivelsesfaktorer spiller inn på den psykiske helsetilstanden, og fokuset på individets iboende ressurser og hva som skal til for tilfriskningsprosesser også appellerte til meg spesielt.

2.3 Begrunnelse for metodevalg

For å besvare problemstillingen min har jeg valgt å intervju fem ansatte som jobber med enslige mindreårige flyktninger. I denne studien var det de ansattes opplevelser og erfaringer med ungdommenes mulighet til å kunne medvirke og påvirke sin egen tilværelse som jeg ønsket svar på. På denne bakgrunn var det naturlig at valget falt på kvalitative metoder. En fordel med det kvalitative forskningsdesignet er at det kan synliggjøre den kompleksiteten som ofte kjennetegner sosiale fenomener (Johannessen et.al, 2011). For å innhente empiri valgte jeg å gjøre kvalitative semistrukturerte forskningsintervju. Det gir muligheten til å styre samtalen inn på de tema jeg ønsker å belyse nærmere, men spørsmålene er åpne slik at det samtidig blir gitt rom for å få frem intervjuobjektets egne erfaringer og utdypninger.

2.4 Datainnsamling:

2.4.1 Utvalg;

For å få svar på mine spørsmål, har jeg valgt å se på fem ulike kommuner på Østlandet. De varierer i størrelse, det er bykommuner og mindre kommuner representert. Når det gjelder størrelse på tiltaket varierer dette også. Kommunene har fra ett til fire bofellesskap i tillegg til uteboende ungdommer som følges opp på varierende vis. Den ene kommunen bruker i tillegg Folkehøyskole som tiltak, og en kommune har startet enetiltak rundt enkeltungdom med sammensatte behov. Det er ulike tall på hvor mange ungdommer de tar imot pr år. Også organiseringen er forskjellig. En kommune er organisert under Flyktningetjenesten, to er organisert som egne avdelinger, to er organisert som egne enheter under barnevernstjenesten.

Informantene mine er fire kvinner og en mann. To av dem jobber som daglige ledere på bofellesskap. De tre andre jobber som miljøterapeuter. Alle har minst tre- årig utdanning. Når det gjelder utdannelsesbakgrunn har to pedagogiske utdannelser, en har en cand.mag grad og to er sosialfaglig utdannet. Når det gjelder antall års erfaring med arbeid med enslige mindreårige flyktninger, så har en informant ett års erfaring, de andre ligger mellom fem og ti år.

2.4.2 Rekruttering:

For å få informanter henvendte jeg meg til sju kommuner som har tilbud til enslige mindreårige flyktninger. Når det gjaldt seks av kommunene henvendte jeg meg først på mail, så pr telefon til ledere for de ulike avdelingene. En kommune svarte aldri, en kommune sa nei, de fire andre kommunene sa ja til å delta. Lederen ga meg så kontaktinformasjon til informantene, bortsett fra den ene bolederen som jeg hadde tatt direktekontakt med og valgte å stille selv. Den siste informanten fikk jeg kontaktinformasjon til av en tidligere kollega som kjente til den ansatte gjennom jobb. Alle informantene fikk informasjonsskrivet på mail. Etter at de hadde valgt å takke ja, sendte jeg ut intervjuguiden i forkant av intervjuet, slik at de var litt forberedt og hadde gjort seg opp noen tanker om hva jeg ville snakke om.

2.4.3. Gjennomføring:

Selve gjennomføringen av intervjuene ble gjort på et sted informantene selv valgte. Tre av intervjuene ble gjennomført på arbeidsplassen til informantene, to av intervjuene ble gjennomført hjemme hos informantene. Jeg hadde med to lydopptakere og ga på forhånd informantene beskjed om at jeg ville ta opp intervjuet, og at jeg etter transkribering og innlevert oppgave ville slette disse. Dette sto også i informasjonsskrivet de hadde fått på forhånd. Alle informantene samtykket til dette. Intervjuene varierte i lengde, fra 50 minutter til 1 time og 20 minutter.

Som jeg beskrev ovenfor tok jeg utgangspunkt i en semistrukturert intervjuguide. Det betyr at jeg startet med åpne spørsmål, men intervjuene var mer preget av samtale omkring disse temaene, enn spørsmål og svar. Mot slutten av samtalen gikk jeg tilbake til intervjuguiden og så om vi hadde vært gjennom hovedtemaene jeg ønsket å belyse.

2.4.4 Vurdering:

Kommunene jeg har intervjuet har ulik organisering, og driver forskjellig. Alle har imidlertid organisert arbeidet slik at ungdommene først kommer til et bemannet bofelleskap før de flytter ut i egen leilighet. Lengden ungdommen oppholder seg i boligen varierer. Dette gjenspeiler seg i fokuset de har på arbeidet og måten de jobber på. Alle informantene uttrykte at de jobbet i et felt hvor det var raske endringer og at omstillinger var krevende.

Jeg gjennomførte intervjuene i løpet av en seks ukers periode og transkriberte de så i etterkant.

2.4.5 Transkribering

Transkribering innebærer å gjøre om muntlig data til skriftlig tekst. Dette gjør det lettere å bearbeide og analysere materialet (Kvale og Brinkmann, 2012). Jeg gjennomførte transkriberingene selv. Dette ga meg en verdifull gjennomgang av de muntlige intervjuene på nytt. Jeg måtte lytte oppmerksomt, og det å skrive ned det som ble sagt var svært nyttig.

Hvordan selve transkriberingen skal gjennomføres, om man skal ha med alle pauser, gjentakelse og lyder – eller om man skal skrive ned setningene slik de ville blitt presentert skriftlig, blir en vurdering den enkelte må gjøre. Jeg valgte først å skrive ned alt, før jeg tok en ny gjennomgang og kuttet ut pauser og fyllord som «ikke sant», «liksom» etc. Dette gjorde det enklere å jobbe med teksten i etterkant.

2.5 Analyse

Jeg hadde etter transkriberingen en pause på noen måneder før jeg tok de fram og ga de en ny gjennomlesing. Jeg har i analysearbeidet vært inspirert av Malteruds (2013) analysemodell. Malterud (2013) beskriver Giorgis (1985) fenomenologiske analyse gjennom fire trinn: - å få et helhetsinntrykk, - å identifisere meningsdannende enheter, - å abstrahere innholdet i de enkelte meningsdannende enhetene og å sammenfatte betydningen av dette.

Det systematiske tekstkondenseringsarbeidet, ved å gå gjennom teksten i flere omganger for å sitte igjen med noen hovedtema, fant jeg svært nyttig i arbeidet med materialet jeg fikk fra intervjuene. Jeg prøvde å få et helhetsinntrykk av materialet og begynte å se etter foreløpige temaer, før jeg begynte å identifisere og organisere tekstbiter. Dette ble gjort ved å understreke meningsbærende tekst å sette kommentarer i marginen. Jeg gikk så gjennom kommentarene i marginen, og de understrekte avsnittene i intervjuene og satt igjen med ca 12 temaer som gikk igjen hos flere av informantene. Jeg valgte å fargekode disse temaene for at det skulle bli lettere for meg å jobbe videre med temaene.

Jeg jobbet så med teksten på nytt og tok bort tekstfragmenter som ikke ga verdifull informasjon i forhold til oppgavens tematikk. Jeg begynte å identifisere meningsbærende enheter i teksten og sette sammen noen av temaene jeg hadde identifisert og kodet disse. Noen av de foreløpige temaene fra første trinn, kunne samles under en kode. For eksempel kunne «språkutfordringer», «endringer i rammene», og «manglende kunnskap om samfunnet» slås sammen til en kode som heter «utfordringer for medvirkning». Dette var temaer som gikk igjen hos alle informantene og som jeg anså som viktige for problemstillingen. Jeg gjentok

prosessen med å skille ut tekst som ikke var relevant. Så begynte jeg å se etter likheter og forskjeller innenfor temaene, for å få frem variasjonen og likhetene informantene. Jeg satte så disse inn i fire hovedtema med noen undertema (tabell 1) og presenterer disse med tekst i kapittel 4.

2.6 Etiske refleksjoner

«Etiske problemstillinger preger hele forløpet i en intervjuundersøkelse» (Kvale og Brinkmann 2012, s. 79). Dette gjaldt også denne undersøkelsen. Da jeg først begynte å tenke på tema for oppgaven, ønsket jeg aller helst å snakke med den enslige mindreårige selv. Men dette reiste en mengde etiske betraktninger i forhold til taushetsplikt i både rekruttering, gjennomføring og rapportering, dilemmaer rundt sårbare grupper, maktaspekt og bruk av tolk og hva det vil innebære. Jeg valgte derfor å intervju ansatte som jobber med ungdommene.

Særlig forhold rundt informert samtykke, fortrolighet, konsekvenser og forskerens rolle blir trukket frem av Kvale og Brinkmann (2012) som områder der man gjennom hele undersøkelsen må ta vurderinger. Jeg valgte å sende ut et informasjonsskriv etter at jeg hadde hatt kontakt med informantene. Her står det at de når som helst kan trekke seg og at deres identitet vil bli anonymisert slik at det ikke vil kunne komme frem i avhandlingen hvem jeg har snakket med og hvem som har sagt hva. Det var viktig for meg at informantene var trygge på at det som ble sagt ble holdt konfidensielt. Dette ble også gjentatt ved starten av intervjuet. At informantene skal føle seg trygge på at de kan dele også de vanskelige aspektene ved sin hverdag er viktig for å få frem et riktig bilde av det jeg ønsker å belyse. At de er trygge på at det ikke vil få konsekvenser for dem selv, eller ungdommene de jobber med er viktig. Jeg har derfor anonymisert materialet og laget fiktive navn på intervjuobjektene.

I og med at jeg selv jobber med enslige mindreårige flyktninger i bosettingsfasen, kunne jeg ha valgt å intervju egne kollegaer. Dette ville imidlertid kunne gi noen dilemmaer i forhold til hva de ønsket å dele med meg, min forforståelse og egne meninger kunne komme til å farge både spørsmålene og hvordan jeg oppfattet svarene, det kan være vanskelig å få distanse nok og hvordan funnene blir lagt frem

kan påvirkes av at jeg presenterer mitt eget arbeidssted. I tillegg ønsket jeg å se på ulike kommuner nettopp for å utvide kunnskapen på feltet. Noen kommuner har kanskje funnet måter å sikre medvirkning på som andre kan lære av, andre har kanskje erfaringer som ikke var så gode, som andre kommuner ikke trenger å gjøre om igjen. I tillegg fant jeg det interessant å se på om egne erfaringer var noe som gjaldt kun min arbeidsplass, eller om problemstillingene gjelder flere og var overførbare. Dette ville i tilfelle kunne si noe om gyldigheten. Jeg har derfor valgt å se på fem ulike kommuner.

Når det gjelder etiske vurderinger rundt min rolle som forsker vil det blant annet handle om at jeg fremstiller funnene i undersøkelsen så nøyaktig som mulig. At jeg ikke vektlegger noen funn fremfor andre, uten at det er belegg for det. Jeg har nå forsøkt å fremstille min forforståelse, og hvordan jeg har valgt å utføre oppgaven.

Da jeg hadde forskningsdesignet for oppgaven klart, valgte jeg å ta meldeplikttesten på NSD sine nettsider. Jeg fikk til svar at oppgaven ikke var meldepliktig og tok dette opp med min veileder. Vi valgte å følge dette og sendte ikke inn meldeskjema.

2.7 Metodiske refleksjoner

Utgangspunktet for denne studien var interesse for og et ønske om å få mer kunnskap om arbeidet rundt EMF. Jeg har gjort litteratur søk om temaet og lest meg opp på mye av det som finnes av forskning frem til nå. Jeg har lest hva det er forskningsmessig enhet om, og hvor det mangler kunnskap på feltet. Dette var utgangspunkt for problemstillingen.

Validitet sier noe om studiens gyldighet. Det handler om metodens egnethet til å undersøke det du ønsker å undersøke (Kvale og Brinkmann, 2012). Etter å ha diskutert ulike metoder med medstudenter og veileder, valgte jeg en kvalitativ metode, med semistrukturerte intervju for å finne svar på problemstillingen. Jeg har forsøkt å redegjøre for min forforståelse og å gjengi trinnene i forskningsprosessen. Jeg har også lagt ved informasjonsskriv og intervjuguide. Dette for å gjøre prosessen frem mot de funnene jeg presenterer mest mulig gjennomskiktig.

Reliabilitet handler om påliteligheten av det metodiske arbeidet og dermed også gyldigheten i studien. Det handler om at en annen forsker, skal kunne utføre det samme prosjektet og komme frem til tilnærmet samme svar (Kvale og Brinkmann, 2012). Når det gjelder kvalitativ forskning kan dette være en utfordring. Det blir viktig å redegjøre for forskerens egen rolle og førforståelse, og hvordan dette kan påvirke funnene. Det har jeg forsøkt å gjøre. Det kan også handle om å gjengi intervjuobjektens uttalelser så nøyaktig som mulig, slik at det ikke blir feilkilder i siteringen. Her fant jeg det hjulpsomt at jeg selv transkriberte intervjuene. Jeg kunne da ta hensyn til tonefall, pauser o.l., og jeg hadde selv vært tilstede og sett på kroppsspråk og kjent på atmosfæren under intervjuene.

3. TEORI

I dette kapittelet vil jeg presentere noen teorier som jeg vil benytte i analysedelen av datamaterialet. Jeg konsentrerer meg om særlig tre teorier som jeg mener kan bidra til økt forståelse og å sette arbeidet med de enslige mindreårige flyktningene inn i en større sammenheng. Jeg har valgt teori om miljøterapi, Antonovsky's «Opplevelse av sammenheng», og modellen «Traumefokusert omsorg». *Miljøterapi* ble valgt fordi alle kommunene jeg har sett på jobber med bofellesskap med miljøterapi som metode for de enslige mindreårige flyktningene i den første tiden i kommunen. Det er derfor hensiktsmessig å belyse hva miljøterapi er og bruke dette som bakteppe for funnene i analysen. Videre har jeg valgt «*Opplevelse av sammenheng*» (OAS) fordi det er en modell som søker å se nærmere på hvilke faktorer som fremmer helse blant mennesker som har opplevd belastende livssituasjoner. Dette er svært aktuelt for brukergruppen jeg ser nærmere på. Når det gjelder «*traumefokusert omsorg*» er det en modell å legge opp arbeidet etter. Fire av de fem kommunene jeg intervjuet har vært gjennom, eller var i gang med et opplæringsprogram i denne modellen, og flere trakk den frem som svært nyttig for arbeidet.

3.1 Miljøterapi

Miljøterapi er ikke *en* metode, men heller et felt som trekker veksel på et vidt spekter av teorier og metoder. Dette er en av miljøterapiens styrker, men kan også være en svakhet i det at det er vanskelig å vise konkret til hva som er særegent ved dette arbeidet. Både Larsen (2015) og Landmark og Olkowska (2016) skriver om teoriene og prinsippene som ligger til grunn for mye av det miljøterapeutiske arbeidet. Det er både utviklingspsykologiske, adferdsterapeutiske, kognitive, systemiske og psykodynamiske prinsipper. Det handler om å beherske de ulike teoriene og metodene og kunne bevege seg bevisst mellom disse i det terapeutiske rom. Det krever at miljøterapeutene som jobber har et klart definert mål for arbeidet, og at de kjenner de ulike metodene og teoriene, slik at de vet når og hvordan de skal benytte seg av disse når de står overfor den enkelte ungdom. Larsen (2015) har særlig skrevet om miljøterapi blant barn og unge, og han beskriver miljøterapi som *«et arbeid som handler om å legge til rette eller organisere slik at forandring og utvikling blir mulig»*. Han trekker frem at begrepet er todelt, hvor miljødelen *«handler om å organisere eller legge til rette»* og terapidelen *«handler om forandring og utvikling»* (s.23). Mye av det samme går igjen i Landmark og Olkowskas (2016) beskrivelse. De forstår miljøterapi som *«en bevisst og gjennomtenkt form for organisering av miljøfaktorer slik at de kan bidra til individets eller gruppens vekst og utvikling»*. (s. 27).

Det er avgjørende i det miljøterapeutiske arbeidet at organisasjonen, har et klart uttalt mål og en tydelig definert oppgave. Ellers er det fare for at man kun jobber med det Larsen (2015) kaller den politiske oppgaven, som er oppbevaring eller plassering, av barnet eller ungdommen. Da er det vanskelig å måle om oppholdet faktisk er *nyttig* og om ungdommen faktisk får utvikle og forandre seg på de områdene han eller hun har behov for.

I miljøterapi er det fokus på at det er ungdommen selv som skal få muligheter til å utvikle seg og lære nye ferdigheter som de har behov for *«der ute»*. I denne sammenhengen er det viktig at det jobbes med differansiering og individuell tilpasning, slik at den enkelte ungdom kan få jobbet med sine behov for forandring

og utvikling. Og her kommer medvirkning inn som en viktig faktor. Hva som oppleves som viktig for den enkelte, hvor i utviklingen de er, hva som oppleves som meningsfullt – er viktig å inkorporere i arbeidet. Hvis for mange områder av arbeidet standardiseres, blir det vanskelig å jobbe mot den enkeltes mål, og det er igjen fare for at det kun jobbes med oppbevaring.

I det miljøterapeutiske arbeidet er daglige aktiviteter som måltider, leksehjelp og turer en del av arbeidet. Dette er også relasjonsbyggende arbeid og kan brukes bevisst for å øke både mestring, følelse av fellesskap, sosial kompetanse, men også trygghet og tillit til de ansatte og ungdommene i mellom. Det kan brukes for å utvikle sunne gruppestrukturer og vurdere beslutningsprosesser. Men det er viktig at aktivitetene forstås, organiseres og anvendes med den miljøterapeutiske oppgaven for øye slik at de unge kan få mulighet til å utvikle selvstendighet og kompetanse. Paulsen (2017) har i sin artikkel vist at graden av medvirkning øker i takt med antall møtepunkter mellom ansatte og barn/ungdom. Dersom de naturlige møtene i den miljøterapeutiske settingen brukes bevisst med dette for øyet, kan det fremme medvirkning med bakgrunn i at ungdommene er trygge på de ansatte og tør å komme med sine ønsker, og de ansatte observerer og er mer bevisst de unges styrker og utfordringer, slik at arbeidet kan styrke de områdene de trenger ekstra hjelp på.

Larsen (2015) setter fokus på det han mener har vært et falskt skille i miljøterapien, nemlig mellom barnevernets *omsorg*, og psykisk helses *behandling*. Han mener at alle barn og unge som har behov for miljøterapeutisk opphold krever både omsorg og behandling. Men behandlingen handler altså om å legge til rette for ungdommens egen utvikling og forandring.

Larsen trekker frem tre hovedressurser i det miljøterapeutiske arbeidet; *det miljøterapeutiske territoriet, den miljøterapeutiske tiden og tilgjengelighet i rollen som miljøterapeut* (s. 75). Disse ressursene vil med sitt innhold reflektere både den strukturelle og innholdsmessige siden ved arbeidet. Landmark og Olkowska (2016) viser til forskning som tydelig gjenspeiler at det er relasjonen som er det viktigste målet på hvor stor effekt pasienten får av terapi. Dette handler om tilgjengelighet i rollen som miljøterapeut. Miljøterapeuten må reflektere både forutsigbarhet og

fleksibilitet i rollen, inneha god fagkunnskap og være bevisst hvordan den brukes. Den miljøterapeutiske tiden handler både om hvordan man fyller tiden (f.eks aktiviteter, samtaler), men også tiden som ramme for arbeidet i forhold til forutsigbarhet (f.eks hvor lenge oppholdet varer). Det miljøterapeutiske territoriet handler om hvordan organisasjonen som ramme rundt arbeidet legger til rette for at man skal jobbe med utvikling og forandring. Det handler om blant annet bevisste valg av ideologi og teori, veiledning og rom for refleksjon, de fysiske utformingene og en tydelig formulert oppgave.

Sundet (2016) setter også fokus på at det er det sosiale fellesskapet som er den sentrale arena for det terapeutiske arbeidet. Det er ikke kun en organisering som muliggjør og tilrettelegger for psykoterapi, men fellesskapet er i seg selv terapeutisk. *«...miljøterapi som et åpent rom hvor en gjennom møte med andre lærer, lindrer, reparerer og utvikler seg»* (s. 90). For EMF er dette svært aktuelt. Det å oppleve at man ikke er alene med sine erfaringer, dele håp og mestringsstrategier, så vel som tårer og frustrasjon – gir et fellesskap ungdommene imellom som de verdsetter og kan vokse på. At de voksne er flinke til å bruke dette bevisst som et aktivt verktøy i arbeidet er avgjørende.

For arbeidet med EMF vil mye av primæroppgaven være å gi økt selvstendighet, sosial kompetanse og forståelse av samfunnet de har kommet til. Både språkmessig og kulturell kompetanse, lære å leve med vanskelige opplevelser og få mestringsstrategier i forhold til dette. Det blir da viktig at miljøterapeutene som skal bistå i disse prosessene har både terapeutisk forståelse og relasjons- og handlingskompetanse som kan bistå i alle disse prosessene.

Hovedmålet for arbeidet med EMF vil være økt selvstendighet. Larsen (2015) mener at selvstendighet og sosial kompetanse er gjensidige fenomener. «Selvstendighet er en forutsetning for å utvikle sosial kompetanse, og sosial kompetanse er en forutsetning for å utvikle ytterligere selvstendighet». (s.27). Disse aspektene blir svært viktige med nettopp denne gruppen, som må utvikle selvstendighet i sitt nye hjemland raskt.

Miljøterapi som arbeidsform kan aldri være verdinøytral (Larsen 2015). Det vil alltid være et element at kulturformidling og verdiformidling. Dette blir særlig tydelig i arbeidet med ungdommer som kommer fra fundamentalt ulike religiøse-, kulturelle og sosiale samfunn enn det norske som de nå skal sosialiseres inn i og fungere innenfor rammene av. Det er derfor viktig at det miljøterapeutiske arbeidet må være *verdireflektert*. Miljøterapi er ikke oppdragelse, men for disse ungdommene vil det er også være elementer av oppdragelse i den forstand at den representerer en kultur- og verdiformidling i den nye samfunnsrammen de skal leve i.

3.2 Antonovskys teori om «Opplevelse av sammenheng»

Antonovsky (2012) utviklet sin salutogene modell «Sense og Coherence», eller på norsk «Opplevelse av sammenheng» (heretter kalt OAS) etter at han ble nysgjerrig på hva som gjorde at noen mennesker så ut til å finne en meningsfull og god tilværelse etter å ha opplevd svært store belastninger i livet. *Salutogenese* handler om teorier som fokuserer på hva som skaper helse og mestring, og er på mange måter en motsats til mye av den rådende medisinske forskningen som er preget av *patogenese*, altså fokus på sykdom og hva som forårsaker sykdom. Antonovsky (2012) så på helse som et kontinuum, hvor du har helse og uhelse på hver sin ende av skalaen. Det interessante blir å se på hvor på dette kontinuumet individet til enhver tid befinner seg og hva som gjør at man kan bevege seg i retningen god helse.

OAS peker på en grunnleggende holdning til hvordan man opplever virkeligheten. Antonovsky (2012) mente at mennesker med en sterk OAS så ut til takle belastninger bedre og komme raskere tilbake til bedret helse etter belastninger. Dette gjør det interessant å se på hva som kan bygge og styrke en sterk OAS, slik at mennesker står bedre rustet når opplevelser og livshendelser rammer hardt. De enslige mindreårige flyktingene har alle vært gjennom tøffe opplevelser, både når det gjelder tap og brutte relasjoner, mange har også sett krigshandlinger på nært hold, og selv opplevd vold i ulik grad. Det å kjenne til teorier om hva som skal til for å kunne bygge opp en god tilværelse i etterkant vil derfor være viktig for de som skal bistå disse

ungdommene i den nye tilværelsen og måten man organiserer tilbudene på med tanke på at omgivelsesfaktorene kan bli helsefremmende.

De viktigste kjennetegnene ved en sterk OAS er at man har en holdning til tilværelsen som *begripelig, håndterbar og meningsfull* (Antonovsky 2012) Hvordan bygge opp, eller bevare, en sterk OAS tross belastninger, vil derfor være av avgjørende betydning. Antonovsky (2012) satte selv fokus på det han kalte motstandsressurser når han søkte forklaringer på hvordan styrke og bevare OAS. Dess sterkere og flere motstandsressurser du har, dess sterkere OAS har du og dess bedre takler du stress og belastninger. Motstandsressursene kan være både indre og ytre. Av de ytre ressursene finner du betingelser som f.eks. god økonomi, stabile familieforhold, sosial støtte og tydelige grenser. Blant disse ser sosial støtte ut til å være den viktigste. Av de indre motstandsressurser finner vi f.eks. høy intelligens, kreativitet, trygg egoidentitet og god selvfølelse. Den viktigste ser ifølge Antonovsky (2012) ut til å være en sterk egoidentitet. I arbeidet med enslige mindreårige vil det derfor være viktig å legge til rette arbeidet, slik at det kan støtte opp om utviklingen av en sterk OAS. At ungdommene har en trygg økonomi, slik at de er sikret de viktigste basalbehovene, at de har stabile voksne rundt seg, som kan være sosiale støttespillere, trøste når livet er vanskelig, gi råd og motivere, og noen å spørre til råds er avgjørende. At de kan skape seg venne nettverk hvor de kan finne sin sosiale rolle og dele opplevelser som gir mestring, og at de får tydelige rammer i form av aktiviteter som skole, lekser, døgnrytme og aktiviteter som fyller dagen og gir mening. Når det gjelder de indre ressursene, er de ikke statiske, men Antonovsky (2012) argumenterer for at mye av grunnlaget er lagt i barndommen, og at de er relativt ferdige i ung voksenalder. I og med at EMF kommer til Norge mens de fremdeles er i utvikling, og særlig de viktige ungdomsårene, er det viktig å ha fokus på hvordan disse kan utvikles i en god retning som fremmer helsefremmende måter å se tilværelsen på. Det blir altså viktig å gi rammer for tilværelsen som oppleves begripelige, håndterbare og meningsfulle.

Hva er det så som kan gi en slik opplevelse. Det er individuelt, men Antonovsky (2012) mener at fire områder blir særlig viktige; *indre følelser, nære mellommenneskelige relasjoner, primære rollefunksjoner og eksistensielle tema.*

Han går videre og ser på hva som gjør at mennesker med en sterk OAS ser ut til å takle belastninger bedre. Det som ser ut til å være avgjørende er at mennesker som har en sterk OAS har en tillit til at ting vil ordne seg, at det som nå er uforståelig etter hvert vil gi mening og at livet er fullt av belastninger som må takles. Belastninger av ulik karakter regnes med andre ord som en del av tilværelsen som menneske. En sterk OAS er ikke en spesiell mestringsstil, men heller at man har et repertoar av generelle og konkrete motstandsressurser å dra veksel på.

Når det gjelder OAS, trekker Antonovsky (2012) frem at ikke alle områder i livet til enhver tid trenger å oppleves som meningsfull, håndterbar og begripelig. Det vil alltid være deler av den objektive verden som synes viktigere for den enkeltes tilværelse. I noen situasjoner kan livsbelastningene være mange, og av en slik art at det er hensiktsmessig å trekke snevrere grenser for hva man selv klarer å holde fokus på, og definere disse som viktige. Det er da avgjørende at disse områdene oppleves som meningsfulle, håndterbare og begripelige. For EMF blir det viktig å vise at de daglige utfordringene er meningsfulle som små skritt mot de store målene, lengre fremme. For EMF kan det for eksempel dreie seg om språkopplæring og danne nye relasjoner. Ungdommene definerer selv språkopplæring som et svært viktig område (Berg et. al, 2016). Man trenger språket for å klare å navigere seg, forstå og utvikle seg som menneske i det nye samfunnet. Det gir derfor en følelse av mening å bruke tid og krefter på dette. Det er en begripelig utfordring i forhold til at man forstår kognitivt at dette er en viktig forutsetning for livet videre og man vet hva man må gjøre for å nå målet. Det er skole, lekser og øvelse som skal til. Når det gjelder å gjøre oppgaven håndterbar, må man ha ressurser til rådighet. Man trenger skoleplass, må ha voksne som kan hjelpe og veilede i leksesituasjoner og trenger et miljø for å øve og praktisere. Man trenger altså både ytre og indre ressurser. Din egen innsats og ressurser kombinert med ytre ressurser som voksne og leksehjelp. Det å legge til rette for at de får undervisning, lekser og oppfølging i arbeidet som støtter at det oppleves som begripelig, håndterbart og meningsfullt å jobbe med, er derfor viktig.

Antonovsky (2012) trekker frem at mulighet for *medbestemmelse* danner grunnlaget for komponenten meningsfullhet (s.106). Dette henger tett sammen med motivasjon som gjør at meningskomponenten trekkes frem som den viktigste for OAS. Gjennom

å selv være med å bestemme vil man ofte forholde seg mer positivt til oppgaven man stilles overfor, føle større grad av ansvar og ha en følelse av at det man gjør, innsatsen man legger inn, har noe å si for utfallet av opplevelsen.

Når det gjelder de daglige aktivitetene er det viktig at man får primærbehovene dekket. Dette er ungdommer som i kortere eller lengre tid har levd i en usikker situasjon i forhold til basal behovene. Trygghet, sikkerhet, tilgang på mat, søvn og nettverk har vært truet. De trenger nå å få strukturert dagen sin tilbake til et mønster. De trenger døgnrytme når det gjelder søvn, hvile og aktivitet, de trenger å få inn sunne matvaner både når det gjelder variert kost og faste måltider. De trenger å kjenne trygghet for at hjernen skal kunne konsentrere seg om språk opplæring og innlæring av nye sosiale og kulturelle koder. Her kan de også selv påvirke sin egen dag. Tidspunkt for mat, tidspunkt for leksehjelp, hvor mye tid man ønsker å bruke på eks. aktiviteter, venner og lekser. Hvilke aktiviteter man ønsker å bruke tid og krefter på. Når det gjelder OAS er det derfor viktig at de kravene som ungdommene stilles overfor i det daglige oppleves som håndterbare, begripelige og meningsfulle.

Grunnen til at dette er en relevant teori inn på dette feltet og velges i denne oppgaven er at disse ungdommene kommer mens de fremdeles er unge. Det å ha kunnskap om og kunne gjenkjenne omgivelsesfaktorer som er helsefremmende er viktig for å kunne utvikle omsorgstilbudene til denne gruppen slik at de vil kunne øke ungdommenes egne motstandsressurser, både de ytre, og de indre. Antonovsky (2012) fremhever at de indre motstandsressursene i tidlig voksenalder vil være «ferdig». Det at ungdommene kommer på et tidspunkt hvor vi kan være med å forme deres syn på seg selv og omgivelsene er derfor av avgjørende betydning dersom vi kan klare å fremme en helsefremmende holdning tilværelsen.

3.3 Traumefokusert omsorg

Traumefokusert omsorg er et opplæringsprogram som fokuserer på hvordan man kan hjelpe barn og unge som har hatt komplekse traumatiske opplevelser.

Tradisjonelt har traumebehandling vært utført av spesialisthelsetjenesten, men ettersom man har fått større forståelse for at mange av bedringsprosessene skjer

utenfor terapirommets fire vegger og tidsbegrensede rammer, har man utviklet et program for andre faggrupper som møter disse barna og ungdommene i andre settinger.

De siste årene har det vært en rask utvikling i forskning og utviklingen av kunnskap og behandlingsformer rundt mennesker som har opplevd traumer. Den australske psykologen Howard Bath har utviklet en modell han kaller «TraumaWiseCare» (2015), eller på norsk «traumefokusert omsorg». Traumefokusert omsorg tar utgangspunkt i nyere forskning innenfor ulike faglige retninger som nevrobiologi, tilknytningsteori, utviklingspsykologi og affektteori.

Det er vanlig å dele traumer inn i akutte og komplekse traumer, der det første henviser til enkeltstående traumatiske hendelser, og det andre henviser til gjentakende og langvarig utsettelse for traumatiske situasjoner (Bath 2015).

Traumatiske hendelser rokker ved individets bilde av verden og seg selv (Reichelt og Sveaas, 1999). Komplekse traumeerfaringer gir ulike utslag, og barn og unge som har opplevd dette fyller ofte kriteriene til flere psykiske lidelser. Men et resultat som gjennomgående synes å gå igjen er at følelsene blir overveldende og vanskelige å regulere (Van Der Kolk 2005; Schore 2003). Sentrale begreper innenfor traumefokusert omsorg er «toleransevinduet» (Siegel, 2012) og «den tredelte hjernen» (Mac Lean, 1973; Schore, 2003). Disse begrepene viser til hvordan barnet/ungdommen med bakgrunn i tidligere erfaringer, er i alarmberedskap selv i situasjoner som i utgangspunktet ikke er knyttet til fare, og fokuserer på hva omgivelsene kan bidra med for å regulere de intense affektene.

Ny forskning har vist at ulike metoder og tilnærminger kan bidra i en tilfriskningsprosess, men det ser ut til at noen kriterier utkrystallisert seg på tvers av hvilke metode man bruker. Bath (2008, 2015) oppsummerer disse i begrepene *trygghet, relasjon og følelsesregulering* og kaller disse for de tre pilarene i traumefokusert omsorg. *Trygghet* er et komplekst begrep, og rommer både fysisk og emosjonell trygghet. Men uten at barnet/den unge kjenner på trygghet er det vanskelig å starte en prosess mot heling. Det blir altså viktig at de ansatte, terapeuten eller andre viktige personer rundt barnet fokuserer på å bygge trygghet.

At de EMF føler seg trygge og ivaretatt i bofellesskapene er derfor avgjørende for at man skal kunne jobbe med målet om selvstendighet. Trygghet er en forutsetning for at de kan bruke energi og krefter på å lære språk, kulturelle koder og ha fokus på fremtiden. Trygghet henger tett sammen med den andre pilaren, nemlig *relasjon*. En trygg terapeutisk relasjon har vist seg å være viktigere for tilfriskning innenfor psykoterapi enn det de spesifikke teknikkene som blir brukt har (Wampold og Imel, 2015). Barn og unge som har fått skader gjennom komplekse traumer, trenger nettopp relasjoner for å heles. Det er viktig å forstå at smerten rundt brutte relasjoner og tidligere tilknytninger, kan gi utfordrende adferd. Innenfor en trygg relasjon blir det fokus på å romme og tåle hele spekteret av den unges reaksjons- og adferdsmønstre. Å bygge trygge relasjoner krever tid og tålmodighet. Å få føle seg sett, hørt og verdsatt er en forutsetning. På den måten vil også medvirkning kunne bidra til at relasjonene med miljøterapeutene blir styrket. Den tredje pilaren innenfor traumefokusert omsorg er *følelsesregulering*. Som beskrevet overfor er en av de tydelige konsekvensene av komplekse traumer, utfordringer i forhold til å regulere følelser. Samtidig er det å regulere og mestre følelser på en adekvat måte en av de mest fundamentale beskyttelsesfaktorer for en sunn utvikling (Alvord og Grandos, 2005). Det finnes mange teknikker og metoder for å regulere intense følelser, og opplæringsprogrammet gir en innføring i flere av disse. Det å kunne sette ord på historien sin, og sette opplevelsene i en sammenheng er viktig for å etter hvert kunne reflektere over og regulere følelsene som noen ganger kan overvelde (van der Kolk, 2014).

Som vist over er altså traumefokusert omsorg et opplæringsprogram som tar utgangspunkt i forskning på komplekse traumer og lærer de ansatte en rekke teknikker og metoder. Basert på kunnskap om hvordan traumer kan påvirke de unges reaksjonsmønstre, bevissthet rundt hva som kan hjelpe, samt refleksjon ved egen rolle, er målet at de unge skal kunne møte trygge, gode voksne som kan bistå i tilfriskningsarbeidet når de skal jobbe mot målet om en selvstendig tilværelse i Norge.

4. PRESENTASJON AV FUNN

Jeg vil i dette kapittelet presentere funnene i undersøkelsen min. Jeg har valgt å presentere funnene i fire ulike tema. At disse temaene ble valgt ut fra alt materialet jeg satt med, er med bakgrunn i problemstillingen. Disse belyser det jeg ønsket å se nærmere på, nemlig de ansattes erfaringer med medvirkning i bosettingsfasen.

Jeg har valgt å bruke direkte sitater fra intervjuene for å belyse funnene. Jeg har anonymisert informantene og bruker fiktive navn i presentasjonen. Før jeg presenterer funnene, vil jeg si litt om hva informantene la i begrepet medvirkning i den settingen de jobbet innenfor.

«Jeg tenker jo at målet er jo at de skal ha på en måte kontrollen over sitt eget liv. Og de skal føle det, føle at de har det». Lillian

«For det handler jo om muligheten til å påvirke din egen utvikling og dine mål. Hva du ønsker i livet. Og jeg tenker, for disse guttene spesielt, så er det jo kjempeviktig, fordi at de kommer jo fra en helt annen kultur, en helt annen måte å tenke på. Og det å få være med i prosessen og ta del i prosessen, i den veien de må gå for at de skal klare å nå hovedmålet som er å kunne leve i det norske samfunnet på en selvstendig og god måte. De må være med på den prosessen». Henriette

«Jeg tror vi er ganske sånn bevisst på det (medvirkning), og har blitt det med åra. Det her med at det er på en måte dems prosjekt. Det er ikke vårt, det er ikke mitt prosjekt at de skal få et godt liv. Vi skal være med å tilrettelegge. Så jeg er liksom opptatt av at vi må ha de med på laget, at vi må høre på ...dems plan. Og så må vi prøve å veilede de ut i fra hva de ønsker sjøl». Lena

De fire temaene er her satt opp i en tabell, med underliggende punkter;

Tabell 1.

4.1 Områder for medvirkning	4.2 De formelle rammene rundt medvirkning	4.3 Om å jobbe med mål	4.4 utfordringer for medvirkning
4.1.1 Skolearbeid, lekser og språk	4.2.1 Tiltaksplaner/ arbeidsplaner	4.3.1 Opplæring – å skape grunnlag for medvirkning	4.4.1 Mangel på språk og kunnskap om samfunnet
4.1.2 Mat	4.2.2 Formelle møteplasser	4.3.2 Motivasjon og tålmodighet	4.4.2 «Dårlige valg»
4.1.3 Fritidsaktiviteter			4.4.3 Rammene er i stadig endring
4.1.4 Religion			4.4.4 Kartleggingen er mangelfull

4.1 Områder for medvirkning

Jeg kaller det første temaet «områder for medvirkning». I intervjuene kom det klart frem at det er noen utfordringer knyttet til medvirkning i forhold til de store beslutningene i ungdommenes liv, slik som hvor i landet de ønsker å bo, hvilke type tiltak de mener de trenger og når de mener de er klare for utflytting, hvilket skolenivå de ønsker å gå på osv. Alle ungdommene i dette materialet er plassert i bofellesskap, da det er tilbudet som finnes i de aktuelle kommunene.

Men innenfor bofellesskapets organisering er det tydelig at ansatte forsøker å legge til rette for medvirkning i det daglige. Og at dette er noe de ansatte har fokus på.

«Og så tror jeg sånn som med de veldig faste rammene vi snakket om da, med økonomi og skole... men i hvilken form og hvordan det liksom skjer. Der mener jeg at ungdommene våre har mye de skulle ha sagt». Kari

Etter hvert som jeg snakket med de ansatte ble det klart at alle hadde klare strukturer på dagen innenfor boligen, men innenfor disse strukturene var det noen områder som særlig pekte seg ut som områder ungdommen selv kunne medvirke i stor grad.

4.1.1 Skolearbeid, lekser og språk

Samtlige av de ansatte mente at ungdommene var opptatt av skole og språk. Samtidig mente også samtlige at skoletilbudet ikke var godt tilrettelagt for denne gruppen. Fire av informantene fortalte at ungdommene gikk på «Norsksenteret» eller «Voksenopplæring». Dette er egne skole- og språktiltak for flyktninger og innvandrere. Det innebar at ungdommene ble satt i klasser med godt voksne flyktninger, og at progresjonen ble for lav. Ungdommene gikk heller ikke i miljø med andre ungdommer og fikk derfor ikke kontakt med andre på egen alder, og heller ikke kontakt med nordmenn. En informant fortalte at kommunen hun jobbet i nå hadde laget egne klasser som var situert på videregående skole, og at dette var en mye bedre løsning som både ansatte og ungdommer så verdien i.

Det var litt ulikt hvordan avdelingene forholdt seg til kontakt med skolen, noen var svært aktive i forhold til å få bedre individuelt tilrettelagte tilbud og hadde tett dialog med lærer og skoleadministrasjon, andre mente at det var skolen som hadde ansvar for hvilket tilbud ungdommene fikk og at det ikke var noe bofellesskapene kunne engasjere seg direkte i. Men når det gjaldt skole- og leksearbeidet hjemme, var alle enige om at dette var noe ungdommene ønsket hjelp til, og at det var et området informantene strakk seg langt for å imøtekomme. Det kom frem at her var det ungdommen som i stor grad la opp til hvor mye hjelp de ønsket i botiltaket. Fire av informantene fortalte at de hadde leksehjelp daglig og i den grad ungdommen ønsket det. Det femte bofellesskapet hadde leksehjelp tre ganger i uken, med eksterne voksne som kom inn for å hjelpe med dette. Det ble med andre ord brukt mye tid på dette.

«Vi tar en runde rundt bordet ved middagen, og hører hvem som ønsker leksehjelp og når det passer. Vi prøver jo å tilrettelegge hvis de skal ut på fotball f.eks, så kan vi ta det før de drar, eller når de kommer hjem. Vi må jo planlegge litt, for ofte vil flere ha, og da må vi jo ha litt tid til alle. Men her er vi fleksible altså. Det er ikke sånn lekser fra fem til seks liksom». Henriette

«Lekser, altså vi driver mye med lekser da. Så det er jo det som er hovedfokuset etter middagen. Vi hjelper dem, ja – vi er til disposisjon da. Også er det jo ettersom. Noen bruker oss mye og lenge, andre er flinke og klarer mye selv da. Så det er litt forskjellig. Men er det prøver og sånn så sitter vi jo ofte» Mathias

Leksehjelp blir også trukket frem som en viktig tid i relasjonsbyggingen mellom de ansatte og ungdommene og en tid ungdommene selv setter pris på.

«Ja, de setter veldig stor pris på den (leksehjelp). Og sjøl ønsker, og veldig, veldig glad i den en-til-en kontakten. ... Det er en sånn veldig dempende og rolig situasjon å sitte i» Kari

4.1.2 Mat

Et annet viktig område i bofellesskapet, er mat. Alle bofellesskapene har et felles måltid, middag. Dette ble trukket frem som et viktig miljøterapeutisk verktøy i forhold til å bygge fellesskap, styrke relasjoner og samhørighet mellom både ansatte og ungdommer, og i forhold til en møteplass for planlegging av tid og aktiviteter. Felles måltider er også noe alle ungdommene var vant til fra sine hjemland, og dermed et kjent «ritual» for dagen. Larsen (2012) kaller måltidene for «nøkkelsituasjoner» i miljøterapeutisk arbeid. Det er knyttet mye følelser rundt mat og måltider. Dette er ungdommer som i ulik grad har opplevd mangel på mat under flukt, og noen også fra hjemlandet. Å være bevisst på hvordan man legger opp måltidene og tilgang på nok mat og god mat kan derfor være å vise god omsorg og styrke tillit- og relasjonsarbeidet. I tillegg er det et viktig integreringsverktøy i forhold til hvordan man organiserer måltider i det samfunnet de har kommet til. At det sies vær så god, at alle skal være ferdig å spise før noen går, hvem som skal forsyne seg først etc. er viktige uformelle normer som skal læres.

«Vi spiser jo klokka fire, så det er det felles måltidet vi har. Så det er et viktig, viktig måltid». Mathias

«Ja, til middag er jo alle der. Begge de voksne, og ...ja. Så da hører vi litt om dagen, om hvem som skal ha leksehjelp. Og da har vi fokus på at alle skal snakke norsk. Ingen skal kjenne seg utenfor der. Og så ler vi mye». Lena

I forhold til hvilken mat som skal lages får ungdommene selv komme med ønsker. Her var det stor del av medvirkning i forhold til hva de skal spise. Noen har dette systematisk inn slik at ungdommene er med å lage meny for uken, andre legger opp til at ungdommene kan komme med ønsker, som så blir gjennomført i løpet av uken. Ofte vet ungdommene hvem som kommer og hvem som kan lage de ulike rettene og ber spesifikt om dette. Alle informantene dro frem dette med at de har kollegaer som er flinke til å lage mat, og at det blir satt pris på av ungdommene.

«Ukemenyen lager vi på husmøte. Så da kommer de med ønsker om hva de vil spise og ha av mat. Og så setter vi opp handleliste over hva de vil ha og hva vi skal handle inn. De er med på handlingen, det rullerer mellom ungdommene». Henriette

«Og vi har jo mange som jobber her som er rasende flinke til å lage mat, og til å lage deres mat.... Det setter de veldig stor pris på» Lillian

«Ungdommene lager middag på omgang, sammen med de voksne. Så da har vi ja, - hva vil du lage, om de har lyst til å være med å handle. Da velger de det sjøl hva de har lyst til å lage» Lena

Det blir i stor grad tilrettelagt for at ungdommene skal få mat de kjenner igjen. Fire av bofellesskapene handler innimellom eller fast på «innvandrerbbutikk», for å få krydder eller andre varer som det er vanskelig å få tak i ellers. Et bofellesskap gjør bevisst ikke dette. Fire av bofellesskapene legger også til rette for at ungdommene kan få halalkjøtt (slaktet etter islamske regler) dersom de ønsker dette. Det bofellesskapet som ikke handler på «innvandrerbbutikk» har heller ikke tilbud om halalkjøtt. Dette var ifølge informanten gjort helt bevisst.

4.1.3 Fritidsaktiviteter

Aktiviteter utenom skole er også en viktig del av ungdommenes tilværelse. Både i forhold til integrering, mestringsfølelse og å få meningsfulle aktiviteter etter interesse og hobby. Samtlige bofellesskap prøver å legge til rette for dette og bruker tid på å få frem ungdommenes egne ønsker. Tre av kommunene har regler som sier at de kan dekke økonomiske utgifter til en aktivitet. To kommuner dekket flere aktiviteter. Her kom det et vell av eksempler på hva ungdommene ønsket, men fotball, svømming og treningsstudio gikk igjen hos mange. Dette ble understreket som svært viktig i både integreringsarbeidet (særlig lagsport), språklæring og i forhold til fysisk og psykisk helse.

«Og de får muligheten, altså de blir presentert for hvilke muligheter som finnes her i kommunen, og selvfølgelig ut fra interesse og alt, hva de har lyst til å gjøre. Og så får de prøve litt forskjellig på aktiviteter, før de tar en avgjørelse på hva som er»

Henriette

«Ja, det handler jo om å få lov til å gjøre ting som du faktisk har lyst til å gjøre, som er motiverende. I alle fall det å komme seg ut og være i aktivitet er jo viktig for dem det og» Henriette

I tillegg fortalte alle informantene at de hadde turer og utflukter som de ansatte tok ungdommene med på. Eksempler på dette var alt fra turer til kjente historiske steder i nærområdet, turer i naturen, bowling eller tur til Tusenfryd. Dette var nye opplevelser for ungdommene. Men også i forholdet til turer og utflukter kunne ungdommene komme med ønsker og det ble lagt opp til en stor grad av medvirkning. Husmøtene, som blir nevnt under punkt 4.2, var viktige arenaer for ungdommene til å kunne komme med ønsker til steder eller aktiviteter de ønsket å se eller prøve.

Det ble tydelig at informantene var bevisste på at turene og aktivitetene skulle utvide ungdommenes kunnskap om nærmiljøet og samfunnet, og samtidig gi nye erfaringer. Det ble også trukket frem at nye opplevelser i seg selv virket helsefremmende og motiverende på ungdommene.

«En av guttene sa det så fint; hvis jeg spiller fotball så sover jeg mye bedre» Lena

«En av jentene takket jo for at vi hadde mast på henne helt til hun ble med på den turen. Som hun sa «hvis ikke hadde jeg vært hjemme alene hele dagen og sett på pc og hatt vondt i hodet. Nå har jeg hatt en fin dag og har ledd masse og jeg er glad for at jeg ble med» Lillian

4.1.4. Religion

For noen av ungdommene er religionen veldig viktig. Fire av kommunene snakker om dette i forhold til å legge til rette for religiøse feiringer. Det handles inn ekstra mat og ungdommene får invitere venner på fest. Det legges også til rette for religiøse skikker, slik som ramadan, fastemåned for muslimene. Da lages det middag til vanlig tid, men det blir laget ekstra som blir spart til kvelden for de som ønsker det. Det handles også inn spesielle matvarer til de ulike feiringene, som ungdommene forbinder med fest fra hjemlandet.

Flere av informantene fortalte at de hjelper ungdommene med å finne frem til moskeer, templer eller kirker dersom det finnes i nærheten og er noe ungdommene uttrykker ønske om.

«Ja, det (religionsutøvelse) får dem. Under kartlegging prøver vi å finne ut hvor de står hen og hva de ønsker og hva de har behov for og tilrettelegger for det. Det varierer, men vi legger til rette for at de har full mulighet til å praktisere sin religion. Vi har vært med å leita frem retning for mekka og sånne ting, også i forhold til ramadan, vi har lagt til rette for faste perioden. Ja, faste og feire. Lage ekstra mat og invitere venner. Så det, de får fulle muligheter på det». Henriette

Som vist overfor så er mange av rammene lagt for arbeidet. Og bofellesskapene har faste strukturer som ligger i bunn for hvordan de legger opp dagen. Flere av informantene trakk frem at det er viktig med de faste rammene rundt dagen, da det gir forutsigbarhet og trygghet for ungdommene som lenge har levd med usikkerhet rundt tilværelsen. Men at ungdommene innenfor disse rammene kan være med å bestemme hvordan de vil fylle tiden og hva de ønsker ekstra fokus på. Det er tydelig

at informantene bruker måltider, lekkesituasjoner og aktiviteter og turer aktivt inn i det miljøterapeutiske og relasjonsbyggende arbeidet. Det er fokus på at ungdommene skal få opplevelser som gir glede, mestringsfølelse og mening.

4.2 De formelle rammeverkene rundt medvirkning

Når det gjelder de formelle rammene rundt medvirkning, tenker jeg i denne sammenhengen på om medvirkning har en plass i de mer strukturelle sidene av arbeidet, og om medvirkning er systematisert i f.eks tiltaksplaner, arbeidsplaner, evalueringer eller i formaliserte møteplasser som husmøter.

Når jeg spør om dette, er det tydeligst funnet at dette er noe ungdommene selv ikke er så opptatt av. De er opptatt av å bli sett og hørt, og få hjelp til det de trenger bistand på. Men om det er formalisert i en plan eller et dokument er noe de ikke selv er spesielt interessert i. Dette er kanskje ikke så rart. For ungdommene speiles tillit og medvirkning seg i om de i praksis opplever å få den bistand de ønsker og har behov for i det daglige. Det ble også tydelig at enkelte av de ansatte selv opplever dette med å systematisere planer og tiltak som en utfordring.

4.2.1 Tiltaksplaner og arbeidsplaner

Det er som vist over noe ulik organisering i kommunene, og hvem som skriver tiltaksplanene varierer også. I noen av kommunene er det miljøterapeutene selv, og da gjerne primærkontakt eller kontaktperson. Hos andre er det saksbehandlere fra barnevernet som kommer inn, med ulikt intervall og skriver tiltaksplanene. Det er saksbehandlere som ikke kjenner ungdommen så godt, men som da evaluerer og lager planen i samarbeid med ungdom og kontaktperson. Det ser ut fra intervjuene ut til at planene som er skrevet av miljøpersonalet er mer konkrete og følger ungdommens utvikling tettere enn de som blir skrevet av saksbehandlere utenfor bofellesskapet;

«En av ungdommene har en tiltaksplan hvor vi jobber med språket, og da står det så konkret at – at vi vil at hun skal snakke i fullstendige setninger. Sånn at vi gjentar det

riktige. Vi retter henne ikke, men vi sier det riktige. Så det veit hun at vi gjør, og det vil hun at vi gjør». Lillian

«De blir litt like de tiltaksplanene. At det skal jobbes med språk og... ja, de skal på skolen og vi skal kartlegge helsa.... og ja... Det er kanskje ikke så store forskjeller. Vi må kanskje bli bedre på akkurat det». Kari

Det er også ulikt hvordan tiltaksplanene blir brukt. Hos den ene informanten brukte de halvårsplaner som ble sendt til barneverntjenesten som det skriftlige grunnlaget for arbeidet, men hadde faste månedlige samtaler mellom kontaktperson og ungdom. Andre kommuner brukte tiltaksplanen aktivt, og hadde denne oppe i personalmøtene hver 14 dag for å se om man jobbet med målsettingene i planen. Denne informanten fortalte også at planene fortløpende ble endret dersom ungdommen hadde nådd de målene som var satt og trengte nye områder for arbeidet.

To av informantene trakk frem at miljøterapeutene ikke alltid er like ivrige selv på det skriftlige.

«Den der dokument medvirkningen, og sånn slavisk fylle ut og følge planer – er jeg jo nokså dårlig på.. ( ). Men jeg mener selv at jeg jobber veldig mye med medvirkning, men kanskje ikke nødvendigvis på papiret og i formelle møter» Kari

En av informantene trakk frem at både ungdommens og personalets utfordringer knyttet til dette kunne spille inn og at det var noe som det ble jobbet med.

«Det er jo en prosess, de kommer jo ikke fra deler av verden der byråkrati og systemer og planer er en del av hverdagen dems da, og det ser man jo også på en del av dem som jobber i bolig, de er jo også der. De har jo blitt miljøterapeuter og miljøarbeidere ikke fordi at man skal skrive planer og rapporter, sånn at det henger jo litt sammen». Lena

Kari var heller ikke så opptatt av å ha formelle møtepunkter for evaluering. Hun mente det ble en for stiv situasjon, og brukte heller naturlige arenaer som leksetid eller matlaging for å få praten i gang, og så komme inn på emner som var viktige for ungdommene.

Flere av informantene tok frem at de formelle planene ikke var noe ungdommene var opptatt av.

«Og så spurte jeg liksom en kveld for noen uker siden om vi kunne sette oss ned og bli enige om de punktene vi hadde snakket om. Og da sa han; pss, jeg er ikke interessert i den planen. Men hvis du vil det, så kan du godt gjøre det» Kari

Dette gikk igjen hos flere av de jeg snakket med. Men noen var opptatt av at det også var en del av opplæringen i det norske samfunnet å få et eieforhold til egne planer. At det er deres plan, det som står der forplikter begge veier.

«For de voksne må jo også tenke at det er nyttig. For hvis de ikke tenker at det er nyttig, så er det vanskelig å få en ungdom til å tenke at det er nyttig. Så det å bryte det ned såpass mye at det faktisk kan brukes til noe da, det er jo en jobb i seg selv å gjøre». Lena

Generelt var det imidlertid enighet om at det skriftlige nok var et område hvor de kunne bli bedre på.

4.2.2 Formelle møteplasser - husmøte

Fire av informantene hadde også andre måter å formalisere medvirkningen på, det de kalte husmøte. Et møte hvor ungdommene og de voksne møtes for å ta opp ting som er viktige og drøfte felles, og flere hadde referater fra disse møtene. Dette er et møte de fleste beskriver som et møte hvor ungdommene kan komme med sine ting, en slags demokratisk møteplass. Her kan ungdommene komme med ønsker for helgeaktiviteter og utflukter, noen avtalte middagsmeny for kommende uke, hvem som ønsker ulike arbeidsoppgaver (mulighet for å tjene litt ekstra), ting de ønsker å forandre i bofelleskapet etc., og et møte hvor de ansatte kan gi felles informasjon. Alle fire ga inntrykk av at disse møtene fungerte varierende. Det kunne være vanskelig å få alle ungdommene til å møte felles. Det var også utfordringer knyttet til formen på møtet, og at det noen ganger kunne være mer et «klagemøte» enn et møte hvor man prøvde å finne løsninger. Det at de har hatt utfordringer med at ungdommene ikke ønsker å komme på møtet er noe som er oppe i personalgruppene.

«Det er jo også noe å spørre seg om ikke sant. For det vi må spørre oss om er hvor nyttig de tenker at det er der. Hvor mye makt de opplever at de har». Mathias

Særlig to av informantene fortalte at etter å ha jobbet aktivt med møteformen, var dette nå et møte som fungerte bra hos dem. En fortalte at de med hell hadde tatt opp konflikter ungdommene imellom i dette møtet, for å sammen bli enige om hvordan man skulle oppføre seg mot hverandre når man bodde sammen.

«Det (husmøte) har gått seg til for å si det sånn. De har vel en større forståelse for mulighetene i det her møte, og det at å delta på møtet.... Ja, jeg tror de skjønner det mer og mer at det er, at det møtet er faktisk for dem». Henriette

En av informantene fortalte at de nå alltid har et tema de voksne har forberedt først, så er det åpent for det ungdommene vil ta opp etterpå. Det letter stemningen og gjør at ungdommene tør å ta ordet i diskusjoner, og da er det lettere å ta opp andre ting de selv ønsker etterpå. Møtene har nå blitt hyggelige, og gir gode samtaler.

«Vi har hatt nettvett som tema, hvordan vi presenterer oss selv når vi skal søke jobb. Om to uker skal vi ha en psykolog som skal snakke om søvn og søvnhygiene. Hvordan hjernen fungerer... Vi begynner alltid med en roserunde, hvor vi voksne alltid roser ungdommene for noe de har gjort i løpet av uken» Lena

Funnene her er viktige i den forstand at samtlige informanter opplevde dette med strukturelle rammer rundt medvirkning som et område hvor det var rom for forbedringer. Som vist under punkt 4.1 så opplever informantene at ungdommene i det daglige har mulighet for medvirkning i den miljøterapeutiske settingen på boligen. Men dette handler også om at ungdommene er sikret medvirkning i det formelle skriftlige materialet og at medvirkning er etterprøvbart.

Det er et interessant funn at i de kommunene hvor miljøpersonalet selv skriver planene, ser det ut til at de mer individuelt tilrettelagt, og følger utviklingen til ungdommene tettere. De evalueres og endres raskere. Men ut fra informantenes tilbakemeldinger kan det være utfordrende at miljøpersonalet selv også kan dele ungdommenes forståelse av at dette ikke er så viktig. Dette vil kunne være en viktig inngang til den mer byråkratiske siden ved det norske samfunnet, og å lære opp ungdommene til å forstå at planer er noe som forplikter begge veier. At de på denne

måten kan sikres en stemme inn i planlegging og rammer rundt egen utvikling er viktig. Både i skole og arbeidsliv vil de møte planer og møter, det er derfor viktig å lære dem opp til å bruke den muligheten de har til å komme med egne ønsker og mål inn i dette.

Det kan også bli en utfordring der ungdommenes og de ansattes mål og arbeidsmetoder ikke samsvarer. Det å ha et skriftlig dokument som sier noe om hvem sitt mål, og hvem som har ansvaret for dette blir viktig. Det at ungdommene selv kan komme med korrekser dersom de ikke føler seg hørt eller møtt på det som er viktig for dem.

Når det gjelder de kommunene som får saksbehandlere fra barneverntjenesten inn for å skrive og evaluere planer, ser det ut til at de mister noe av nærheten og det individuelle fokuset. Planene ser ut til å være mer generelle og universelle i utforming. Samtidig vil ungdommene i disse kommunene ha noen utenfra til å se på arbeidet som gjøres på boligene. Det kan fungere som et slag tilsyn og intern kontroll. Det kan dermed være en positiv effekt og kan ansvarliggjøre og følge med på at arbeidet som gjøres følger ungdommenes egne plan og mål. Ungdommene kan ha godt av å trene på å snakke med noen «utenfra» og sette ord på og fokusere på fremdrift i forhold til egne mål.

Funnene i denne studien tyder på at ungdommene ikke selv er så opptatt av de formelle planene og evalueringene. Dette kan bety at de stort sett er tilfreds med den hjelpen de får, og dermed ikke føler behov for å formalisere eller skriftliggjøre dette ytterligere. Men som den ene informanten sa i forhold til at dette heller ikke er noe alle i miljøpersonalet er så opptatt av, kan det også bety at denne delen av arbeidet ikke prioriteres i like stor grad. Det kan bety at ansatte underkommuniserer at ungdommenes medvirkning er regulert i lovverk (barnevernloven) som en rettighet de har til å være med å sette egne mål, og påvirke tiltak som settes inn, og evaluere arbeidet som gjøres.

4.3 Om å jobbe med mål

Når vi snakker om medvirkning er det en naturlig følge å snakke om mål. Det miljøterapeutiske arbeidet som gjøres på boligene skal støtte opp om og bygge opp mot organisasjonens mål med disse ungdommene. I følge informantene er det uttalte målet for alle avdelingene at ungdommene skal utvikle ferdigheter og modenhet som gjør at de kan leve selvstendig i dette samfunnet. Dette er ifølge informantene også i stor grad sammenfallende med ungdommenes egne mål for tiden i boligen. En stor del av det miljøterapeutiske arbeidet ser derfor ut til å være å hjelpe ungdommene med å bryte ned de store målene, til mindre, konkrete deler som de kan jobbe med. Informantene snakker alle om at arbeidet krever tid, tålmodighet, veiledning og opplæring. Jeg har valgt å samle disse under kategorien om å arbeide mot målet.

«Altså de har jo, er det noe de har så er det mål. Så de målene ligger jo veldig klare. Men det er jo de stegene da, og mindre målene som også er litt sånn som vi prater om. Alle kommer med store mål». Mathias

«De kommer jo med egne ønsker om hva de ønsker seg. De ønsker en jobb, de ønsker å kjøpe hus, de vil ta sertifikat... Det er sånne ting. Og det er godt å ha, men for å komme dit så har man en vei å gå». Lillian

Informantene forteller at målene ofte er store, og ligger langt frem i tid. Så jobben i bofellesskapet blir mye å skape «her- og nå» mål. Vise hva som er overkommelig i hverdagen, og tydeliggjøre at dette er de små skrittene som må tas for å nå de store målene. Det blir altså viktig å formulere delmål som gir mening for ungdommene og aktiviteter som er håndterbare i det daglige.

4.3.1 Opplæring – skape grunnlag for medvirkning

Informantene forteller at en stor del av arbeidet med medvirkning er opplæringsarbeid for å bygge en grunnforståelse av samfunnet de lever i. Det handler om å utruste ungdommene med nødvendig språk, kulturell og sosial kompetanse til å kunne fungere i «verden der ute» etter endt opphold i bofellesskap. Ungdommene må også lære å forstå seg selv og «lande» i den nye tilværelsen. Flere

oppgå at denne delen av jobben var mye av *forutsetningene for medvirkning*. For uten å vite noe om hvilket samfunn de har flyttet til, kan de ikke vite hva de ønsker, hva som er mulig og hva som er realistisk å oppnå. Det må jobbes aktivt for å utruste ungdommene med kompetanse til å kunne medvirke reelt. De må vite om hvilke områder de kan, og ikke kan påvirke selv, de må vite noe om hva som kreves for å kunne klare seg, nå målene de setter seg og hvilke konsekvenser valg kan få. Dette var noe av det første som ble tydelig da jeg intervjuet informantene. Det var en stor del av det daglige arbeidet og ble trukket frem på ulikt vis av samtlige.

«Vi må jo se på hva som ligger til grunn for at du kan ta gode avgjørelser i det norske samfunnet, når du ikke kjenner samfunnet i det hele tatt. Og det er det vi hjelper dem med». Mathias

«Vi må lære dem hva de trenger for å klare å leve i dette samfunnet.» Lillian

Når ungdommene er helt nye i kommunen er en stor del av det daglige arbeidet preget av opplæring og veiledning på ferdighetstrening på daglige gjøremål. Helt ned til detaljer, hvordan bruker du en vaskemaskin, norsk søppelsortering, hvordan kjøpe bussbillett, hvordan kle seg varmt om vinteren. Men også opplæring og veiledning i dette med døgnrytme, viktigheten av nok søvn, nødvendigheten av å spise regelmessige måltider, kombinasjonen av aktivitet og hvile etc.

Dette har med den viktige miljøterapeutiske oppgaven om å gjøre ungdommene klare for å etter hvert kunne takle livet «der ute» på egen hånd. For ungdommene er denne ferdighetstreningen viktig, og en del av oppgaven «å lære hvordan jeg skal leve i det nye samfunnet». Det gir ungdommene håndterbare oppgaver som de kan få mestringsfølelse på. Samtidig er disse hverdagslige oppgavene meningsfulle fordi de er en forutsetning for å nå det store målet, selvstendighet. Det gir begripelighet gjennom å forstå at dette er steg på veien fremover. Og etter hvert som ungdommen mestrer disse oppgavene, kan mer av fokus og ressurser brukes på hva de ønsker av livet fremover.

I både miljøterapi, «opplevelsen av sammenheng» og traumebasert omsorg, er tillit og relasjon viktig. Gjennom å bruke tid, gjøre ting sammen og lære ferdigheter de trenger bygger man både relasjon og tillitt. Både medvirkning og relasjonen blir

påvirket av hvor mange møtepunkter det er (Paulsen, 2016). Ved å bruke en-til-en tid med ungdommene på praktiske øvelser bygger man relasjonen, og får medvirkning gjennom å få bedre forståelse for hvem ungdommen foran deg er, hva den enkelte trenger og ønsker. Det er lettere for ungdommen å komme med små ønsker og samtale om hva han/hun ønsker videre.

Informantene trakk frem at tiden er et viktig aspekt fordi ungdommene må lære så mye på den tiden de har i bofellesskapet. Det er ikke bare praktiske ferdigheter som skal læres, men alle de små uformelle reglene og normene som gjelder i samfunnet.

«Så er det en del sånn usynlige regler og normer, som er vanskelig i Norge å forholde seg til. Bare sånn; jeg er bedt i bursdag, til en norsk gutt. Hva gjør man der, hva har jeg på meg, og hva har jeg med meg av mat, har jeg med gave og hva – det er mange sånne ting som vi ikke tenker på fordi det er så naturlig for oss». Lena

Informantene snakker om leksetiden som en god situasjon å snakke om ulike temaer som ungdommene lurte på. Settingen ufarliggjør spørsmål, og tema fra skolebøkene kan tas som utgangspunkt for samtaler omkring kjønnsroller, barneoppdragelse og familieliv. Spørsmål ungdommene ønsker svar på.

Flere av informantene trakk frem at de måtte ta tiden til hjelp. At ungdommene måtte bli trygge, både i forhold til kommunen de var kommet til, ungdommene de bodde sammen med, og på de voksne. Først når tryggheten var på plass ble det mulig å gi veiledning og opplæring på mer komplekse ting. Hvilke mestringsstrategier de kan ta i bruk hvis de sliter med mareritt, eller hvordan forholde seg til sorg, hva kan de gjøre når følelsene tar overhånd etc.

4.3.2 Motivasjon og tålmodighet

Et tema som gikk igjen på dette med motivering og veiledning, var i forhold til skole. Alle informantene oppga at dette var et område hvor de virkelig måtte bruke tid og krefter. Ungdommene er svært motivert for å lære norsk og å gå gjennom skoleløpet raskt. De har ofte store huller i skolegangen, og det kan være en utfordring. Det å forklare, snakke om og motivere for å bruke tid på å ta de nødvendige skrittene gikk igjen hos samtlige av informantene.

«Det typiske er jo at de kommer og ønsker seg opp, at de vil til neste gruppe. Det er veldig, veldig, veldig vanlig. Og det er ikke noen selvfølge at de er klare for det.... det ønsket om å komme videre er ikke sikkert at det sammenfaller med ferdighetene da» Mathias

«Ja, det er jo hvis noen tenker at de har lyst å gå et halvt år i kombinasjonsklassen da, og så gå rett på studiespesialiserende. Og vi ser at det, det kommer man ikke til å klare, det er ikke realistisk å få til. Så er det jo vår jobb å si noe om det. At vi må høre på det skolen sier. Hva tenker du om det? Tenker du at de sier det for ... for at de ikke ønsker at du skal få det til, eller tenker du at de sier det for at de ønsker at du skal klare skolen? Og gå noen runder på det». Lena

Informantene trakk alle frem at dette må de bruke tid på og at man må være tålmodig.

«De har jo sterke meninger om hva de vil. Ting vi ser at ikke går. Men da er det jo å bruke tid da. For å få dem til å forstå» Lillian

4.4 Utfordringer for medvirkning

Når jeg spurte informantene om hva de opplever som utfordrende i forhold til medvirkning utkrystalliserte det seg fire hoved tema; Ungdommenes mangel på språk og kjennskap til samfunnet, utfordrende å se på at ungdommene tar valg som de ansatte ikke er enige i, at rammene for arbeidet hele tiden forandrer seg, at kartleggingen når ungdommene kommer er mangelfull.

4.4.1 Ungdommenes mangel på språk og kjennskap til samfunnet

Når det gjelder mangel på språk og kunnskap om det norske samfunnet så er det en del overlappende med punkt 4.3 som har med opplæring å gjøre. Men under dette punktet handler det mer om at informantene opplever direkte utfordringer rundt medvirkning spesielt. Flere tok opp dette med at ungdommene ikke er vant til å være med å bestemme, og at når de lærer om medvirkning og at de ansatte ønsker å høre hva de tenker selv at de trenger, så blir det vanskelig. Det er en prosess for

ungdommene å både sette ord på egne ønsker, og det er en prosess å forstå hva medvirkning innebærer og at det er grenser de likevel må forholde seg til.

«Jeg mener at det er ganske mye kultur i det, dette er jo ungdom som er vokst opp med at det er de voksne som bestemmer. Og at man hører i grunnen på de voksne»

Kari

«Noen er jo så høflige, og har blitt lært opp til at de ikke skal si mot de voksne. Og at de ikke skal ha egne meninger. Så det tar lang tid før de tør å si noe altså. Det å skulle velge hvilken voksen som skal være kontaktperson, da føler de at det kanskje er dårlig gjort for de andre voksne. Men dette kommer seg etter hvert som de blir trygge og skjønner mer systemet her da». Lena

Når ungdommene blir trygge og forstår at det er et reelt ønske at de skal komme med egne mål, kan det også oppstå en utfordring i forhold til å få en god balanse mellom medvirkning og ungdommenes ønsker på den ene siden og de grensene og reglene som de likevel må forholde seg til i hverdagen på den andre.

«Medvirkning betyr jo ikke at de alltid skal få bestemme. De er jo under 18 år og det er en del regler de likevel må forholde seg til. Og det er ikke alltid like lett å vite hva de kan bestemme og hva de bare må forholde seg til. Men de skal bli hørt, og de fleste tåler å ikke få viljen sin hvis de føler at de er blitt hørt på det som er viktig for dem».

Lena

«Vi, vi har en del diskusjoner når de begynner å lære om demokrati på skolen. Det også tror de betyr at de kan gjøre akkurat som de vil. Så det er ... så når de kommer hjem og snakker om demokrati i den forstand så, må vi lære dem om anarki». Kari

Men informantene var ganske samstemte i at disse utfordringene gjaldt den første tiden i bolig. Gjennom oppholdet i boligen og arbeidet som ble gjort, gikk dette seg fint til og ungdommene ble flinkere både til å sette ord på egne ønsker og å forholde seg til grensene for hva de kunne bestemme. Noen av informantene trakk frem at det kunne bli noen nye runder på disse utfordringene igjen når de hadde ungdommer som ble 18 år og dermed myndige mens de bodde i bofellesskapet, men at dette også gikk over etter relativt kort tid.

4.4.2 Dårlige valg

En annen utfordring for informantene var å se at ungdommene gjorde «dårlige valg». Det å se på at en ungdom de har ansvar for tok valg som informantene ikke mente var til det beste.

«For eksempel ei som vil reise til Sverige for å gifte seg. Og det er ingen som kan stoppe henne. Vi vil jo fryktelig gjerne at hun skal fullføre utdanningsløpet sitt her. Det er liksom målet vårt. Å jobbe så tett som mulig med det. Og prøve å få henne til å forstå... hva som må være i orden før hun eventuelt, vi synes hun eventuelt bør reise da. Vi legger frem hva vi tenker. Men vi lar henne reflektere veldig mye selv over det. Og, det er jo hennes valg. Hva som er lurt for henne. Og hva hun må finne ut av selv. I forhold til å komme til Sverige, hva skjer da? – Er det ikke lurt at hun kanskje har fått fast oppholdstillatelse her først? I forhold til økonomi, utdanning. I forhold til mange sånne ting» (Lillian)

«Og skolevalg også. Det er klart vi veileder. Men – og vi har ei som gikk skikkelig på trynet altså. Som begynte på videregående, og vi tenkte jo at det, det går vel ikke bra. Men vi lot henne begynne. Og det – hun er tilbake nå på ... Voksenopplæringen. Men der mistet hun et år altså» (Lillian)

To av informantene fortalte at de noen ganger har ungdommer som hadde med seg klare «bestillinger» hjemmefra, eller at de har ansvar for søsken som fremdeles bor under kummerlige kår i transitt land. Da er mye av målet lagt – ungdommen trenger en jobb raskt for å kunne sende penger. Dette er ikke nødvendigvis det beste for ungdommen selv, og kan på lang sikt gjøre at de dropper ut av skole for å ta seg en dårlig betalt jobb. Dette var vanskelig for informantene å se på. De hadde ansvaret for den ungdommen som bodde hos dem, og ikke ungdommens nettverk i utlandet. Samtidig så de at ungdommen her ikke hadde det bra hvis søsken eller andre nære hadde det vondt. Den motsetningen mellom å vite at dette på lang sikt motvirker ungdommens eget mål om å kunne fokusere på å bygge et bedre liv her var vanskelig. Og argumentasjon om at fokus på utdanning nå kan generere en bedre jobb og dermed bedre lønn etter hvert – og at det betyr at de over tid kunne sendt mer penger, er vanskelig, da livet akkurat nå er vanskelig for søsken eller familie.

«Som når de, flere har jo ikke sine egne mål. De sender penger hjem, de hjelper familien ikke sant. Så det er målet på en måte. Men så kanskje man egentlig kunne tenkt seg å starte et liv, starte en familie og starte et liv her i Norge, men så er det vanskelig, for du har aldri noe ekstra på en måte da ikke sant». (Mathias)

4.4.3 Rammer i stadig endring

En annen utfordring som fire av informantene på ulikt vis vektla, var utfordringer i forhold til at rammene for arbeidet stadig ble endret. Dette henger sammen med det jeg skrev i kapittel 2, i forhold til at dette er et politisk aktuelt felt, hvor både innvandringspolitiske og økonomiske rammevilkår får direkte innvirkninger på rammevilkårene informantene jobber innenfor. Informantene snakker alle om utfordringer i forhold til overgangen mellom 100 % refusjon til 80 % refusjon, og usikkerhet rundt om stykkpris skal innføres. Dette gir endringer i måten kommunen legger opp arbeidet på, og gir en utfordring i forhold til forutsigbarheten i tilbudet.

«Ja, vi har jo hatt en litt sånn tøff runde nå, fordi at når vi startet så hadde vi jo noen økonomiske rammer og hadde lært oss å leve etter det. Så fikk jo vi som alle andre da, litt sparekniven på strupen og det ble en del nedskjæringer i goder som de hadde hatt. Og det er klart at det å frata goder er ikke særlig populært, så det har vært noen runder med det å få de til å forstå hvorfor det er sånn, hvem som bestemmer og hvordan ... fått de til å forstå litt systemene i det her». (Henriette)

Den ene informanten forklarte at da det ble reduksjon i refusjonen, gikk kommunen ned fra to bofelleskap til ett, og botiden i boligene ble redusert slik at ungdommene måtte flytte ut når de fylte 18 år. Den beslutningen ble tatt høyere oppe i systemet og de ansatte som kjente ungdommene og så deres behov og utvikling hadde ikke lenger noe å si i forhold til avgjørelsene som gikk på om ungdommene var klare for å bo alene eller ikke.

«Hadde det vært opp til oss, så er det ungdommer her som vi aldri ville sendt av gårde. Som har bodd her veldig kort tid og som kan veldig dårlig norsk ikke sant. De blir også sendt av gårde. For nå er det 18 års grense uansett liksom. Så dessverre er det sånn, at 18 det er det som gjelder, det er sånn det er». (Mathias)

Han fortalte videre at dette kunne være utfordrende for de ansatte å være med på, og at det skapte en bekymring rundt hvordan det ville gå med disse ungdommene.

4.4.4 Mangelfull kartlegging fra mottaket

En siste utfordring jeg vil trekke frem er kartleggingen som kommer fra mottaket. Alle informantene mente det var en utfordring at mye av den første tiden i kommunen måtte brukes til kartlegging av ungdommene. Dette gjorde at de ikke kunne begynne på integreringsarbeidet med en gang. Det var frustrasjon over at ungdommene og kommunen mistet verdifull tid gjennom å måtte bruke ressurser og tid på det som allerede burde vært gjort på mottakene. Hadde informasjonen derfra vært bedre, kunne man begynt riktig skoleløp og satt inn mer målrettede tiltak på f.eks helse med en gang ungdommene kom.

«Det (kartleggingsnotat fra mottak) er nesten verdiløst er min personlige oppfatning altså. Det er gjort så tidlig, den kartleggingen er gjort så tidlig at den har omtrent null verdi, og andre ganger har det vært utelatt veldig, veldig viktige ting som vi burde visst. Så det er ikke til å stole på det altså, det er nesten ikke av noen verdi». (Mathias)

En av informantene fortalte at dette med mangelfull kartlegging også kunne være et resultat av at ungdommene holdt igjen informasjon, og at dette også gjaldt når de skulle kartlegge i kommunen. Det kunne ta lang tid før ungdommen var trygg nok til å tørre å fortelle.

«Noen forteller jo alt. Og synes det er godt å få snakke om seg selv. Og for noen så vil de jo helst ikke at vi skal spørre og grave. Og det er også helt greit. For på et tidspunkt så kommer det frem, det som er viktig. Men de må bli trygge først. Noen har jo erfaringer med at informasjon kan bli brukt mot deg. Helt reelle erfaringer på det.... så, ja de kommer jo fra andre samfunn hvor informasjon kan være farlig. Så vi bruker tid på det.» Lena

5. DISKUSJON AV FUNN

I denne oppgaven har hovedfokuset vært å se på enslige mindreårige flyktningers mulighet til medvirkning i eget liv. Jeg har samlet informasjon om temaet gjennom å snakke med ansatte som jobber i bofellesskap og dermed er tett på disse ungdommene. Funnene viser at de ansatte innenfor gitte rammer gir ungdommene mulighet til medvirkning i bofellesskapene. De store beslutningene i livet er tatt av andre, men i det daglige har de mulighet til å påvirke sin egen hverdag. I rapporten til Berg et.al. (2016) finner de at de enslige mindreårige flyktingene «som har fått medvirke er generelt mer fornøyd med oppfølgingen og tilbudet de har fått» (s. 79). Det er derfor nødvendig å se på hvilke områder og hvilke kriterier som ligger til grunn for at ungdommene kan trekkes mer med i beslutningene som handler om dem, og hva som eventuelt vanskeliggjør dette.

I kapittel 3 presenterte jeg tre teorier som jeg mente kunne belyse problemstillingen og målgruppen for oppgaven. Jeg vil nå diskutere funnene fra intervjuene med bakgrunn i disse teoriene. Hva sier disse teoriene om medvirkning, og hvorfor medvirkning er viktig. I teoriene er både begrepene medbestemmelse og medvirkning brukt. Jeg forstår det slik at de omtaler mye av de samme fenomenene og jeg følger derfor begrepene slik de er brukt i de ulike teoriene, slik at begge begrep brukes i teksten.

5.1 Medvirkning innenfor rammer

De tre teoriene jeg har brukt omtaler alle medvirkning som et viktig element i en meningsfull tilværelse. Antonovsky (2012) mener selv at meningsfullhet er den viktigste av de tre hovedkomponentene som til sammen skaper en sterk OAS. Han skriver (s. 106) at *medbestemmelse* danner grunnlaget for meningsfullhet. Vi ser her at medbestemmelse blir en viktig del for å bygge en sterk grunnholdning til livet. Når andre tar avgjørelser over hodet på deg, kan individet reduseres til et objekt (Antonovsky 2012). Motivasjonen for endring og utvikling blir da skadelidende. Han spesifiserer nærmere at medbestemmelse ikke må forveksles med kontroll. Man kan

aldri få total kontroll på tilværelsen, men at det er viktig å være med på beslutninger som betyr noe for deg, og vite at egen innsats innvirker på resultatet.

I miljøterapi er hovedoppgaven å skape mulighet for at ungdommene skal arbeide med forandring og utvikling ut fra sine individuelle behov for å etter hvert kunne leve et liv «der ute». For at miljøterapien skal kunne lykkes i dette er det viktig å ta utgangspunkt i den enkelte ungdoms ferdighet, ønsker og mål for å lykkes.

Organiseringen må differensieres for å kunne møte den enkeltes behov for utvikling og det blir da avgjørende å sikre ungdommens *medvirkning* i å definere sine egne utfordringer og mål, og hva de trenger for å nå disse målene.

I traumefokusert tilnærming blir *medbestemmelse* trukket frem som en av forutsetningene for trygghet (Lundegard, 2017). Trygghet er, som vist i kapittel 3, en av de tre grunnpilarene i modellen. Medbestemmelse gir ungdommene en viss opplevelse av kontroll over livssituasjonen igjen. De har vært vitne til ulike former for konflikt som har tvunget dem til å forlate hjemmet, hendelser utenfor deres kontroll. De har under flukten vært prisgitt andre for å komme seg til bestemmelsesstedet og i asylsøkerperioden har de måttet vente på at andre skal ta avgjørelser som vil få avgjørende betydning for deres eget liv. Etter en periode med usikkerhet og liten mulighet til å selv påvirke hva som skal skje med tanke på fremtiden – vil det derfor i bosettingsfasen være viktig å gi ungdommene mulighet til å bestemme en del over livene sine, og forklare at situasjonen de nå er i angår dem. De må, ifølge Perry (2006) få en reell følelse av medvirkning og få kontroll over sine omgivelser igjen når det er praktisk mulig. Dette gir trygghet og er med på å skape en meningsfull hverdag med motivasjon for egen innsats.

Informantene forteller at innenfor bofelleskapets rammer har ungdommene mulighet for medvirkning i eget liv. Dette gjør at ungdommene kan styre mye av hvor tett oppfølging og voksenkontakt de ønsker. Ungdommene velger selv hvor mye leksehjelp de ønsker, hvilke aktiviteter de vil bruke tid på, og er med og bestemmer hva de skal spise og hvor mye kontakt de ønsker med venner. Dette er små valg i det daglige, men innholdet i disse valgene er med å definere retningen ungdommene selv ønsker å bevege seg. Noen ønsker sterkt fokus på skolearbeid og setter seg mål om videre utdanning. Andre bruker mer tid på nettverk og venner og har mye

besøk. Andre igjen ønsker hjelp til å finne jobb utenom skoletid og informantene forteller at ikke alle ser for seg et langt skoleløp, men ønsker å finne sin plass gjennom jobb og arbeid. Informantene forteller at noen av ungdommene ønsker så mange opplevelser som mulig i denne tiden og holder seg aktive. Gjennom funnene i intervjuene ser det ut til at ungdommene kan styre mye av det daglige fokuset selv og at informantene er lydhøre og prøver å legge til rette for ungdommenes egne ønsker.

I medvirkning er også motivasjonsarbeidet en viktig del. Her blir det viktig å hjelpe ungdommene å definere egne mål. Borgund (2017) finner i sin undersøkelse at de EMF som er målrettede og har en plan for fremtiden klarer seg bedre enn de som ikke har planer og mål de ønsker å nå. Det er derfor viktig at de ansatte jobber med å bevisstgjøre ungdommene på sine ønsker og klare å hjelpe med å bryte ned drømmer til mål og planer som kan gjennomføres og som kan fungere som motivasjon. Med andre ord blir det viktig i dette arbeidet med kloke og trygge miljøterapeuter som kan hjelpe ungdommene med å sette ord på og bevisstgjøre hvor de vil og hva de ønsker å oppnå i livet. Miljøterapeutene må hjelpe ungdommene med å finne meningsfulle mål, gjøre veien frem begripelig og bryte ned oppgavene slik at stegene frem blir håndterbare.

Informantene sier alle at hovedmålet for arbeidet er at ungdommene etter hvert skal klare seg selv i det nye samfunnet de har kommet til. Dette samstemmer ifølge informantene også med ungdommenes egne mål. På veien mot en selvstendig tilværelse forteller informantene i intervjuene at de hjelper ungdommene med å dele opp målene til håndterbare oppgaver i hverdagen. Å lære seg språket godt må for eksempel deles opp til delmål som å stå opp og gå på skolen hver dag, gjøre lekser hver dag, snakke litt norsk hver dag etc. Å bli kjent med samfunnet må deles opp til å bli kjent med stedet du bor, vite hvor ting er, hvordan du kommer deg dit etc. Å ruste ungdommene til å lære nye ting innebærer også at de må kjenne seg trygge nok til å kunne bruke kapasitet på å lære. Det betyr at de ikke skal bruke unødvendig mye krefter på å være redde og i beredskap. Det innebærer at det må jobbes med forutsigbarhet, rammer og relasjoner. I dette viktige arbeidet, som informantene mener er en del av *forutsetningene for at medbestemmelse* kan finne

sted, er det viktig å gi ungdommene håndterbare oppgaver. Opplevelser av mestring vil gi videre motivasjon for å jobbe videre. De ansatte må tydeliggjøre for ungdommene at dette er skritt på veien mot målet, slik at oppgavene ikke bare er håndterbare, men også begripelige i forhold til hvorfor de er nødvendige. Informantene i studien forteller at de gjør det i det daglige.

Her kan også en mer aktiv bruk av tiltaksplaner være positivt i forhold til å synliggjøre for ungdommen når viktige milepæler er nådd, når mål i planen skal byttes ut fordi de er nådd. Larsen (2015) mener at dersom en miljøterapeutisk virksomhet ikke har en felles oppgaveforståelse vil miljøterapi bli umulig. Det vil da bli et arbeid preget av å være tilfeldig og fragmentert, og faren for å jobbe med kun oppbevaring er tilstede. Tydelige skriftlige mål, oppgaver og planer vil derfor være viktig. I forhold til å få de formelle strukturene og skriftligheten rundt medvirkning på plass, vil man også kunne sikre at medvirkningen er etterprøvable, og dermed viktig i forhold til rettsikkerheten. At informantene i undersøkelsen er delt i forhold til hvordan de forholder seg til denne delen av oppgaven, kan tyde på at det bør bli et sterkere fokus på denne delen av jobben. Samtidig forteller informantene at ungdommene selv ikke er spesielt opptatt av dette. Det kan bety at ungdommene føler at de blir hørt og at de får den hjelpen de ønsker og har behov for. Men dette er vanskelig å dra klare konklusjoner på uten å ha snakket med ungdommene selv. Informantene forteller også at de har tette relasjoner med ungdommene, og at ungdommene etter hvert kommer med tilbakemeldinger på hva de ønsker mer av eller hva de ikke vil være med på. Larsen (2015) mener imidlertid at i en miljøterapeutisk organisasjon vil det være viktig å ha gode planer for å kunne evaluere å se om man er på rett vei. Uten å ha klare mål, vet vi heller ikke om vi er på vei og om tiltakene fungerer. Nå virket det som om informantene i denne studien hadde klart for seg hva som var målet rundt den enkelte ungdom, selv om det var ulikheter rundt hvor skriftlig dokumentert dette var og hvor mye personalet jobbet med planene i fellesskap. Men utfordringer i det metodiske arbeidet rundt det skriftlige kan også vanskeliggjøre det å ha en klar ledelse med mulighet for å sikre at alle deler av organisasjonen drar i samme retning. Dersom målene ikke tydeliggjøres og gjennomgås med jevne mellomrom vil det være en utfordring. Informantene har alle organisert arbeidet i en

turnusordning, som innebærer at de jobber 2 – 3 personer samtidig. Det at alle de voksne jobber mot felles mål blir derfor avgjørende for å skape forutsigbarhet og tydelighet for ungdommene.

Medvirkningen, slik det er sett på i denne studien, skjer innenfor **rammene** av en miljøterapeutisk organisasjon, hvor struktur og regler er en del av hverdagen. Både innenfor miljøterapi (Larsen, 2015) og traumeteori (Bræin og Christie, 2012) understreker man at rammer er viktige for å skape stabilitet og forutsigbarhet. «Strukturering av daglige aktiviteter slik at hverdagen er oversiktlig og forutsigbar vil være med på å fremme trygghet for barnet» (Bræin og Christie, 2012, s.281). Antonovsky (2012) nevner faste, forutsigbare rammer som en ytre beskyttelsesfaktor.

Vi ser at informantene er bevisste på at faste måltider, leggetider og klar struktur på dagen gir ungdommene en kontinuitet og rutiner de har manglet i kortere eller lengre tid. Informantene forteller at ungdommene trenger klare rammer for å få livet tilbake i et spor hvor de klarer å fungere i samfunnet. De er avhengig av nok søvn, komme presis til avtaler og lære de sosiale kodene man må beherske for å klare seg i Norge. Informantene forteller at ungdommene ofte selv kan ha spørsmål rundt dette med rammene. Som informanten Kari trakk frem, må miljøpersonalet noen ganger forklare dette med anarki, når ungdommene lærer om demokrati. Det å forstå at det finnes rammer og regler for alle i samfunnet, om det er i arbeidslivet, skolen eller der du bor. Dette må veies opp av hvor mye autonomitet og selvstendighet den enkelte har. Å ha innflytelse på viktige beslutninger i livet er ikke det samme som at man kan velge fritt hva man til enhver tid ønsker å gjøre, noe Antonovsky (2012) understreket i at medbestemmelse aldri skal forveksles med kontroll. Dette er noe informantene forteller at de har mange samtaler med ungdommene om. Noen av informantene fortalte at ungdommene ikke alltid forsto hvorfor de måtte utføre enkelte oppgaver, eller hvorfor enkelte regler var satt – men etter å ha flyttet ut fortalte de at de nå forsto hvorfor de ansatte hadde dette fokuset. Et eksempel som ble gitt i forhold til søppelsortering viste for eksempel at dette er en del av å sosialiseres inn i det norske samfunnet, men det gir ikke full mening før ungdommen har en irritert utleier som kjefter pga feil i søppelet.

De tre teoriene er altså samstemte i at rammer og struktur er viktige for utsatte barn og unge. Det vil alltid være en balanse mellom det å skape trygghet gjennom forutsigbare og stabile rammer og det behovet de EMF har for å bygge trygghet gjennom å ha kontroll over egne valg. Som den ene informanten sa i intervjuet så er det viktig at medvirkning ikke forveksles med full valgfrihet. Det finnes regler man må forholde seg til så lenge man ønsker å leve i relasjon med andre. Men innenfor disse rammene skal de unge kunne sette retningen i livet sitt selv.

5.2 Grensebegrepet

I dette arbeidet blir også grensebegrepet til Antonovsky (2012) viktig. Man trenger ikke å betrakte hele verden som sammenhengende, vi må alle sette grenser for hva som defineres som viktig og hva som faller utenfor. Ungdommene trenger ikke å føle at alle områder i livet er meningsfulle, håndterbare og begripelige til enhver tid. I noen situasjoner velger man å sette snevrere grenser for å kunne konsentrere seg om disse. Det handler om at ikke livet skal bli overveldende i tider med uforholdsmessige mange utfordringer. Disse ungdommene har en uoversiktlig livssituasjon i et fremmed land, uten kjente omsorgspersoner rundt seg. Som vist tidligere har mange opplevelser av tap og traumatiske hendelser bak seg. Her er det viktig at de voksne hjelperne kommer inn og hjelper til med å sette grenser. Men at det samtidig jobbes med å sette de snevre områdene de har kontroll og medbestemmelse på – inn i en større sammenheng. Altså igjen vise at de små skrittene leder mot et større mål, delmål som er håndterbare blir meningsfulle hvis det er begripelig for ungdommene at de leder til et viktig mål. Her forteller informantene at dette jobbes det aktivt med. Selv om ungdommene ikke har full oversikt over samfunnet de har kommet til, eller hva som skal til for å lykkes i norsk skolesystem, så har informantene mange samtaler rundt dette. Antonovsky (2012) trekker selv frem fire områder han mener må ligge innenfor disse grensene. Jeg vil her ta utgangspunkt i disse fire områdene, da alle tre teoriene på ulikt vis vektlegger disse som viktige. Gjennom intervjuene ble innholdet i mye av dette omtalt som viktig i arbeidet med forutsetningene og grunnlaget for medvirkning.

5.2.1 Indre følelser

Indre følelser er den første av disse områdene. I forhold til dette er ungdommene i denne studien spesielt utsatt. Informantene snakker om at en del av arbeidet i bofelleskapene er å hjelpe ungdommene i bearbeiding av sorg og tidligere opplevde traumer. Her har informantene som har vært gjennom traumefokusert omsorg fortalt at de har hatt god hjelp av kunnskap om temaet. Når ungdom opplever at følelsene har blitt for overveldende, har de kunnet nærme seg dette med trygghet. Barn og unge som mangler ord og begrep for indre følelser kan ofte ha problemer med følelsesregulering (Larsen, 2015). På toppen av språkutfordringer har disse ungdommene i tillegg til å ha opplevd relasjonsbrudd og traumatiske hendelser heller ikke kjente mennesker eller omgivelser rundt seg. For å kunne begynne den viktige jobben med å bearbeide traumer og skape en indre balanse, må ungdommene kjenne trygghet og ro. Gjennom en forutsigbar hverdag med trygge voksenrelasjoner kan dette arbeidet bli en viktig del av ungdommenes vei mot en selvstendig tilværelse. At informantene kjenner til ulike metoder og verktøy for dempe uro og skape indre ro blir viktig for at de skal kunne møte dette på god måte. Informantene har gjennom programmet lært ulike metoder, alt fra ulike puste- og avspenningsøvelser, kognitive metoder for å forebygge gjentakende mareritt, ulike teknikker for å komme tilbake til en her – og nå situasjon når minner blir påtrengende. Det er også viktig med psykoedukasjon for å kunne forklare sammenhenger mellom hvordan kroppen reagerer når vi føler oss truet, opplever angst eller prosesserer ubearbeidet sorg. Noen ungdommer opplever angst for at de holder på å bli gale, eller kan bli redde for at de er alvorlig fysisk syke når de får hjertebank eller pustebesvær. Å kunne gi ungdommene økt forståelse som kan skape sammenheng og mening blir altså en forutsetning for et indre stabilt følelsesliv. Å kjenne seg selv og sine reaksjonsmønstre, egne begrensninger og muligheter blir viktig for at de skal kunne jobbe med mål og dermed kunne medvirke i sin egen hverdag. Traumefokusert i hverdagen vil ha som målsetting å vekke ungdommenes håp og tro på egen mestring og kompetanse, også mestring i forhold til å takle denne siden av livet. Ungdommene får verktøy de selv kan bruke når følelsene blir overveldende, og de har de trygge rammene i bofelleskapet og stabile voksne rundt

seg når de tar i bruk og øver på disse. Å kunne skape en indre sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtid er et viktig mål. For å sikre ungdommene medvirkning i hverdagen, blir dette temaet derfor viktig. Når uro og ubearbeidede hendelser tar mye av konsentrasjonen og fokus, vil det være vanskelig for ungdommene å legge planer og jobbe aktivt mot en fremtid. Når ungdommene har et stabilisert følelsesliv vil de lettere kunne konsentrere seg om det som blir viktig for dem fremover, egne ønsker og egne behov.

5.2.2 Nære mellommenneskelige relasjoner

Nære mellommenneskelige relasjoner er det andre området Antonvosky (2012) mener må være innenfor grensene. Ungdommene i denne studien bor i bofelleskap og informantene forteller at de fokuserer mye på relasjoner under oppholdet. Dette gjelder både i forhold til de andre beboerne, og de ansatte selv. Det er lagt opp til fellesskap rundt måltider, felles turer og aktiviteter, og det er tilgjengelige voksne som bryr seg om hvordan de har det. Det legges vekt på at ungdommene skal få ha venner på besøk og opprettholde de relasjonene de har fått på f.eks mottak eller får igjennom skole. Denne studien viser at informantene i de kommunene jeg har besøkt strekker seg langt for at ungdommene skal opprettholde viktige relasjoner de får i Norge. Dette er en viktig brikke i medvirkning, da ungdommene blir møtt på sitt behov for eget nettverk.

I forhold til behandlingsforskning viser det seg at relasjon er en viktig prediktor på heling av traumeutsatte barn og unge (Lundegard, 2017). Relasjonen må være preget av trygghet, tillit og mestring. Traumefokusert omsorg har relasjon som en av sine tre grunnpilarer. Traumatisert ungdom utvikler gjerne utrygghet og mistillit til andre (Bath, 2008). Det kan ta lang tid å gjenopprette dette og man må ha fokus på at dette krever tålmodighet og tilgjengelighet over tid. Ungdommene trenger tilgjengelige voksne som klarer å stå i relasjon selv om de EMF viser adferd som kan være vanskelig å takle. Ut fra intervjuene ser det ut til at informantene er bevisste på at de skal være tilgjengelige og møte ungdommene når de har behov for det, og at de viser ungdommene at de er der også når dagene er tunge. Informantene forteller også at de er opptatt av å ikke sykeliggjøre ungdom utfra utfordrende adferd. De har

fokus på at dette er ungdommer i en brytningsfase, og at sterke følelser i ungdomstiden ikke nødvendigvis betyr at de er traumatiserte. Men med en god grunnkunnskap om hvordan traumer kan påvirke den psykiske helsen, føler informantene seg tryggere i hvordan de skal møte dette. Informantene forteller at de er opptatt av å bygge relasjoner som er forutsigbare og trygge.

Paulsen (2016) viser i sin artikkel at dess flere møtepunkter det er mellom saksbehandler og ungdommen, dess mer medvirkning opplever ungdommen. Relasjonene styrkes gjennom faste møtepunkter og aktiviteter. Informantene forteller i mine intervjuer at de bruker mye tid med ungdommene. Alt fra aktiviteter i det daglige som å lage mat sammen og sitte med lekser, til første skitur og tur til Tusenfryd. Gjennom å være tilstede i ulike situasjoner, alt fra lege og politi til aketur og film kveld med popcorn kan ungdommene utforske alle sider ved seg selv med trygge voksne tilstede. Dette skaper relasjoner som gir informantene inntrykk av hele mennesket, og både latter og gråt, mestring og usikkerhet kommer til syne. Dette er også et viktig element i en traumefokusert tilnærming. Trygge relasjoner skaper grobunn for vekst og utvikling og gir rom for en helingsprosess. Ungdommen blir tryggere og vil kunne ha lettere for å uttale ønsker og behov, og dermed er dette en forutsetning for medvirkning, noe informantene trakk frem.

Evne til lek og kreativitet er viktig i traumearbeid med barn og unge (Bræin og Christie, 2012). Det er i miljøterapeutisk arbeid viktig å tilføre barn og unge lystopplevelser (Larsen 2015). Det å utvide adferdsreportoaret til å også omfatte aktiviteter og handlinger som er forbundet med vitalitet og glede er en miljøterapeutisk hovedoppgave. Gjennom dette vil ungdommen få erfaringer som blir viktige for å takle «livet der ute». Mestringsopplevelser og glede er også viktig for å bygge opp resilience etter traumatiske hendelser og traumefokusert omsorg vil ha fokus på å teste ut nye erfaringer i en trygg setting og med stødige relasjoner rundt deg. Det blir viktig at miljøterapeutene legger til rette for erfaringer som gir ungdommene tro på at forandring og utvikling er mulig (Larsen 2015). Dette gir også god trening i sosiale ferdigheter. Ungdommene skal lære medvirkning i beslutningsprosesser i sosiale settinger. I skole og aktiviteter, og etter hvert i arbeidslivet vil beslutningsprosesser også skje i større samarbeid og grupper. Disse

strukturene kan også trenes på i lek- og aktivitetssituasjoner med de ansatte og andre beboerne. Larsen (2001) viser at ungdom gir uttrykk for at turene og aktivitetene de tar del i gir muligheter for nye opplevelser og erfaringer. Ikke bare gir de grobunn for tettere relasjoner, men de inviterte til mestringsopplevelser, og de muliggjorde utviklingen av kompetanse, praktisk som sosialt. Dette samsvarer godt med det informantene i min studie uttrykker.

5.2.3 Primære rollefunksjoner

Antonovsky (2012) trekker frem primære rollefunksjoner som det tredje området. I og med at viktige familiære rollefunksjoner som sønn/datter, søster/bror, etc ikke lenger er tilstede i samme forstand som i hjemlandet (noen er nå alene uten familie, andre lever langt borte fra familien) blir rollene ungdommene får i eksiltilværelsen viktig. På bofellesskapene er de medbeboere til andre EMF og de er elever og samfunnsborgere med forventede arbeidsoppgaver. Informantene forteller at de på boligene har en del arbeidsoppgaver som ungdommene må følge, og at dette er med på å skape en følelse av ansvar og å være en del av noe. Videre er de nå elever, med klare forventninger knyttet til at de skal møte på skolen og fullføre lekser og de er samfunnsborgere som forventes å lære språk, kulturelle koder for etter hvert å bidra i arbeidslivet. Det er viktig å ha forventninger knyttet til disse rollene, og forventningene må være av en slik art at ungdommene kjenner at de kan innfri disse, altså at de er håndterbare. For at ungdommene skal kunne ha medvirkning på retningen i eget liv, må de kjenne til forventningene som stilles til dem, de må forstå dem – og de må vite hvordan de selv ønsker å fylle disse rollene. Rollene og aktivitetene som følger må også være begripelige i den forstand at ungdommene må forstå hvilke oppgaver de skal utføre for å innfri og hvorfor de er ment å gjøre dette. For eksempel at de må være med å holde boligen ryddig for at det skal være et hyggelig sted å være for alle, at de skal være med å lage mat så de kan spise, gjøre lekser for å bedre språket etc. Forventningene må også være knyttet opp til meningsfulle aktiviteter. Deltakelse i meningsfulle aktiviteter er en av de viktigste kildene til selvrespekt (Brunvatne, 1999) og vil således også forsterke ungdommenes identitet og rolleforståelse. Uklare rolleforventninger vil kunne skape stress og for traumatiserte ungdom vil det kunne føre til ytterligere retraumatisering. Ut fra

traumefokusert forståelse blir det derfor viktig å hele tiden sette ungdommene inn i en sammenheng hvor de opplever at deres rolle er et viktig bidrag til fellesskapet. Aktivitetene de utfører må settes inn i en sammenheng, og fokuset på målet som ligger der fremme. For at medvirkning skal finne sted er det viktig at dette er avklart slik at ungdommene har mulighet til å forstå forventningene til rollene de får i det nye samfunnet.

5.2.4 Eksistensielle tema

Det siste området Antonovsky (2012) trekker frem er eksistensielle tema. For mange av ungdommene blir religionen viktig, særlig den første tiden i Norge. Informantene forteller at de legger til rette for dette og har fokus på at ungdommene skal få utøve viktige sider ved sin religion. De forteller at det handles inn ekstra mat til de ulike høytidene, at ungdommene kan be venner til feiring og at det handles inn halal kjøtt til de ungdommene som ser det som viktig. Informantene hjelper ungdommene å finne frem til kirker og moskeer og legger til rette for bønnetider. Religion er for mange en viktig identitetsmarkør og binder sammen fortiden med nåtiden. Mange ungdommer opplever også en trøst og styrke gjennom bønn og tro. Koenig (2012) viser i sin metaundersøkelse til at religion kan gi mening og formål i en ellers vanskelig tilværelse. Han trekker også frem at religion henger sammen med håp. Håp regnes som en viktig faktor for heling i et traumeperspektiv. At informantene møter ungdommene på dette er derfor en viktig del av medvirkning og flere av informantene understreket at dette er noe ungdommene er opptatt av og setter stor pris på.

Men også identitet og sette sin egen eksistens inn i en større sammenheng handler om eksistensielle tema. Dette henger tett sammen med det Sundet (2016) skriver. «Det å løsrive individet fra sin sammenheng er den letteste måten å oppløse og overse individet på» (s. 103). I en slik situasjon, hvor mye av det som engang betydde noe er borte, og du skal skape en ny hverdag og finne nye meningsfulle holdepunkter kan nettopp den forankringen og opplæringen informantene snakker om være viktig. Informantene forteller at de gjennom verktøyene fra traumefokusert omsorg, er med å hjelpe ungdommene å sette ord på sin historie, skape sammenheng mellom

fortid, nåtid og en fremtid. Det å se seg selv i et større perspektiv er med å skape en sterk OAS (Antonovsky, 2012). Informantene legger stor vekt på at forutsetningene for medvirkning ikke er fullt ut tilstede før ungdommene vet noe om hvem de er, hva som er mulig å oppnå og i hvilken sammenheng de nå lever i. Det å skulle vokse fra barn til voksen i en ny setting uten tidligere kjente identitetsmarkører er vanskelig. «Det er i møtet med sin omverden at den enkeltes identitet og subjektivitet får sitt form og sitt innhold» (Sundet, 2016 s.103). Nettopp derfor er det viktig for ungdommene å møtes som mennesker, i reelle situasjoner og i tydelige relasjoner som viser at de blir sett på som individer med egne ønsker, håp og mål. Når ungdommene er trygge i seg selv vil de lettere kunne si noe om hvilke verdier og retning de vil ha fokus på i eget liv, altså selve fundamentet for medvirkning.

5.3 Endrede rammevilkår

Informantene forteller om endring i rammevilkår som en utfordring for arbeidet, også når det gjelder medvirkning. Det å ha forutsigbarhet i strukturer og rammer er en av de viktigste elementene i å skape trygghet. For ungdommer som har vært gjennom traumatiske opplevelser er trygghet en av de tre grunnpilarene i traumefokusert tilnærming. Informantene forteller om endringer i botid i tiltakene, at ungdommer nå må flytte ut tidligere enn før, og at det ikke lenger er miljøpersonalet som kjenner ungdommen som tar beslutningene om hvorvidt ungdommen er klar for en selvstendig tilværelse i egen hybel. Også endringer i bemanningen, med færre ansatte var en konsekvens noen steder.

Endringene i rammene kan skape usikkerhet hos både personalet og ungdommene. Særlig når det gjelder usikkerhet rundt botid i bofellesskapet vil dette kunne skape vanskeligheter for de EMF. Informanten Lena fortalte at når ungdommene kommer til kommunen vil de for første gang på lang tid vite at her skal jeg bo, lenge. Hun forteller at det kan ta litt tid for ungdommene å «lande», da de har vært i en situasjon over tid hvor de hele tiden skal videre. Nå har de kommet til «veis ende» og hun forteller at det må synke inn før ungdommene tør å åpne seg og tro på at dette er langvarig og stabilt. Det jobbes med å skape trygghet og forutsigbarhet.

Relasjonene til de voksne må testes før de oppfattes som trygge. Dersom det skapes usikkerhet i forhold til om relasjonen er stabil og forutsigbar, vil mye av dette grunnarbeidet være forgjeves. Dersom det er usikkerhet rundt rammene vil det kunne oppleves som belastning for disse ungdommene. Det kan vanskeliggjøre muligheten for å skape trygge relasjoner og dermed de ansattes muligheten til å komme i posisjon for å hjelpe. Dersom hverken de ansatte eller ungdommene er trygge på at botiden er forutsigbar, vil det være vanskelig å legge opp til medvirkning rundt de mer langsiktige målene. Ungdommene trenger trygge voksne for å tørre å komme med sine utfordringer, meninger og mål – og de ansatte trenger tid og forutsigbarhet for å legge opp aktiviteter og virkemidler som kan være skritt for å nå disse målene. Informantene i denne studien forteller at for å få reell medvirkning, så må det jobbes langsiktig med både kompetanseheving på språk, kultur og praktiske ferdigheter, samtidig som det må jobbes med å regulere og styrke ungdommenes indre følelser. Dersom de ansatte som står nærmest ungdommen og kjenner dem best, ikke lenger er med på beslutninger som får store, direkte konsekvenser for ungdommenes liv, vil det kunne hemme dette grunnarbeidet og dermed medvirkningen spesielt.

Informantene forteller også om endringer i de økonomiske rammene som innebærer kutt i hvilke aktiviteter de kan ta ungdommene med på og hva ungdommen kan være med på av fritidsaktiviteter. Det har også blitt reduksjon i hva ungdommene kan få når det gjelder innkjøp av klær og utstyr. Etter traumatiske hendelser er ungdommene sårbare for å oppleve retraumatisering. Tidligere ekstreme krenkelser fører til at mindre krenkelser oppleves urimelig sterkt (Brunvatne, 1999). Plutselige kutt i de økonomiske rammene kan føles urettferdige og vilkårlige, og føre til vanskelige situasjoner for både de ansatte og ungdommene dersom de ikke kan forberedes og forklares på en god måte. Informantene fortalte om utfordringer når tidligere goder måtte strammes inn «over natta». Når det gjelder medvirkning forteller informantene at ungdommene tidligere kunne være med å velge klær når det skulle handles inn etter ankomst til kommunen. Klær kan for mange være en viktig identitetsmarkør, og for noen av ungdommene var dette viktig å velge selv, ut fra både personlighet og stil. Nå var rammene såpass stramme at de ansatte i stor

grad måtte styre ungdommene ut fra hva som var på salg til enhver tid, og hvilke butikker som kjørte kampanjer. Også når det gjaldt ungdommenes mulighet til å velge fritidsaktiviteter var dette en utfordring. Noen ungdommer var glade i å være aktive og trengte mye fysisk aktivitet for å holde indre uro på plass, og bygge opp nettverk. Dette ble brukt bevisst inn i arbeidet. Nå måtte de i løpet av svært kort tid avslutte aktiviteter dersom de var med på mer enn en ting. At økonomiske rammer endres, er noe alle mennesker kan oppleve og må forholde seg til. Men for disse ungdommene er det et viktig element i oppfølgingen, ut fra et medvirkning og traume perspektiv, at rammene justeres på en slik måte at det kan planlegges og forklares godt. At de ansatte som er tett på ungdommene kan være med å legge premisser for hvor innsparinger skal skje, vil også kunne demme opp for at områder som rammer ungdommene ekstra hardt blir kuttet.

6. KONKLUSJON

Jeg har i denne studien sett på bosettingsarbeidet i kommunene og fokusert på de ansattes erfaringer med å jobbe med enslige mindreårige flyktninger. Jeg har gjennom problemstillingen og intervjuene belyst ungdommenes mulighet til medvirkning spesielt. Jeg har møtt fem engasjerte informanter som tydelig viser at de ønsker å bidra til en god hverdag for ungdommene.

Det kom gjennom studien frem at mye av arbeidet med medvirkning for denne gruppen ligger i å skape forutsetninger og grunnlag for at det skal finne sted. De ansatte la til rette for medvirkning i det daglige, og de ansatte var opptatt av at ungdommene skulle oppleve at de hadde påvirkning i sin egen hverdag.

Informantene forteller at de er tett på ungdommene og at relasjonene er et viktig utgangspunkt for at ungdommene tør å komme med egne ønsker, og at de ansatte gjennom tett kjennskap kan se hva den enkelte trenger. Når det gjelder de skriftlige og strukturelle sidene ved arbeidet, viste funnene at det var ulik praksis rundt dette. Det kan være en problemstilling det kan være verdt å se nærmere på gjennom videre forskning. Informantene fortalte at det kunne være utfordrende med medvirkning når ungdommene tok valg de ansatte syntes var dårlige i den forstand at de mente

det ville gi ungdommene ytterlige vanskeligheter. Endrede økonomiske rammer var også en utfordring de ansatte trakk frem. Dette førte til at beslutninger ble tatt på et høyere nivå, og lengre borte fra ungdommene. At endringene kommer hyppig og med kort frist gjør det vanskelig med forutsigbarhet i arbeidet. Jeg håper at mine funn kan bidra i å øke forståelsen og kunnskapen rundt arbeidet som gjøres med denne gruppen ungdommer i kommunene.

Integrering av nye samfunnsborgere er viktig ut fra både individuelle og samfunnsøkonomiske perspektiv. Da dette er et felt uten klare retningslinjer i henhold til lovhjemling og kravspesifikasjoner, vil det fremover bli viktig med videre forskning for å finne de gode løsningene, og sikre ungdommene en god oppfølging. Det bør gjøres oppfølgingsstudier av ungdommer som har bodd i kommunene noen år, for å se på hvilke tilbud som gir best resultater i form av meningsfulle liv og samfunnsdeltakelse. Ettersom dette er et felt i stadig endring, både i forhold til ankomsttall og økonomiske rammebetingelser, må forskningen følge tett på den aktuelle situasjonen.

Referanseliste/Litteratur:

Alvord, M.K. and Grandos, J.J. (2005). Enhancing resilience in children: A protective approach. *Professional Psychology* 36, 238 – 245

Andersen, A.J.W., Bøe, T.D, Fodstad, H., Ibabao, V.A., Krogsæter, O, og Nordvoll, R. (2008). Vi bærer psykisk helsearbeid videre. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 5 (2): 98 – 103.

Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium. Den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Barnekonvensjonen - hentet i november 2017 fra www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (2011). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. En håndbok for kommunene*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2017) hentet oktober fra [https://www.bufdir.no/Statistikk_og...pa.../Enslige mindrearige asylsokere EMA/](https://www.bufdir.no/Statistikk_og...pa.../Enslige_mindrearige_asylsokere_EMA/)

Bath, H. (2008). Calming together: The pathway to self-control. *Reclaiming Children and Youth*. 16(4), 44 - 46

Bath, H. (2015). The three pillars of Trauma Wise Care. Healing in the other 23 hours. *Bloomington* [Vol. 23, Iss. 4,](#) (Winter 2015) 5-11.

Berg, B., Garvik, M. og Paulsen, V. (2016). *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

Borgund, A. K. (2017). *I foreldrenes sted. En kvalitativ studie av ansattes arbeid for å fremme resiliens hos enslige mindreårige flyktninger*. Mastergradsavhandling i Høgskolen i Sørøst- Norge. Fakultet for helsevitenskap

Brunvatne, R (1999). Flyktningers psykiske helse. Risikofaktorer og forebyggende arbeid. I: Sveaas, N og Hauff, E (red.). *Flukt og fremtid. Psykososialt arbeid og terapi med flyktninger*. Oslo: ad Notam Gyldendal

Bræin, M. K og Christie, H.J (2012) Terapi med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. I: Eide, K (red.) *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige*. (s. 271 – 292) Oslo: Gyldendal Akademisk

Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 4 utgave. Oslo Gyldendal Akademisk

Dittmann, I. og Jensen, T.K (2010). Enslige mindreårige flyktningers psykiske helse; en litteraturstudie. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47 (9), 812 – 817

Eide, K. og Broch, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Helseregion ØST og SØR: regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP).

Eide, K. (red.) (2012). *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Flyktningehjelpen (2017). Statistikk. Hentet oktober 2017 fra <https://www.flyktninghjelpen.no/global/statistikk/statistikk/>

Flyktningregnskapet 2016. Hentet oktober 2017 fra <https://www.fn.no/Nyheter/Flyktningregnskapet-2016>

Garvik, M., Paulsen, V. og Berg, B: (2016). *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

Giorgi, A. (1985). «Sketch of a Psychological Phenomenological Method» i Giorgi, A. (red.) (1994): *Phenomenology and Psychological Research*. 6. utg. Pittsburg, PA: Duquesne University Press, 8 - 22

Hoel, M. (2014). *Omsorg på dugnad? Bosetting av enslige mindreårige flyktninger*. Mastergradsavhandling Høgskolen i Telemark, Fakultetet for helse- og sosialfag.

Høstmæling, N. Kjørholt E.S. og Sandberg, K (2012): *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget

- Johannesen, A., Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4 utg. Oslo: Abstrakt Forlag
- Karlsson, B. og Borg, M. (2013). *Psykisk helsearbeid. Humane og sosiale perspektiver og praksiser*. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Koenig, H. G. (2012). Religion, Spirituality, and Health: The Research and Clinical Implications. *ISRN Psychiatry*, 2012, 278730. <http://doi.org/10.5402/2012/278730>
- Kohli, R. (2007). *Social Work With Unaccompanied Asylum Seeking Children*. London: Palgrave MacMillan
- Kohli og Mather (2003). *Promoting psychosocial well-being in unaccompanied asylum seekers in the United Kingdom*. Child & Family Social Work Volum 8, Issue 3, pages 201-212, August 2003
- KS (2017) *Hvordan håndterer kommunene enslige mindreårige flyktninger* <http://www.ks.no/contentassets/c5b4d7e92ea948fda5c1e0efc1054ab8/164016-rapport.pdf> (nedlastet november 2017)
- KS (kommunenes sentralforbund) www.ks.no › Forskning og utvikling › FoU › FoU-rapporter
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Landmark, B. og Olkowska, A. (2009) Hva gjør miljøterapi til terapi? *Fontene*, 9, s. 52-59
- Larsen, Erik (2001) Barnefamiliens primære oppgave – et viktig tema for fagfelt og forskning. I: M.Sandbæk (red.) *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praksis sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk, s. 211 - 225
- Larsen, Erik (2015); *Miljøterapi med barn og unge. Organisasjonen som terapeut*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Lidèn, H., Eide, K., Hidle, K., Nilsen, A.C.E., og Wærdahl, R. (2013). *Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning

Lundegard, A (2017) *Traumeforståelse og traumebevisst omsorg*
<http://www.studiesenteretkrkvefsn.no/ipub/media/kurs-2017/fagdag-traumebasert-omsorg/presentasjon-traumebevisst-omsorg-vefsn-fagdag-20-april.pdf>

MacLean PD (1973). A triune concept of the brain and behavior. In: TJ Boag, D Campbell (Eds), *The Hincks Memorial Lectures* (pp 6–66), Toronto: University of Toronto Press.

Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Neumann, C.B. og Neumann, I.B. (2012). *Forskeren i forskningsprosessen. En metodebok om situering*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Olkowska, A. og Landmark, B (red.) (2016). *Miljøterapi. Prinsipper, perspektiver og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget

Oppedal, B., Seglem, K.B. og Jensen, L. (2009). *Avhengig og selvstendig: Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Oppedal, B., Jensen, L., Seglem, K.B og Haukeland, Y. (2011). *Etter bosetting: Psykisk helse, mestring og sosial integrasjon blant ungdom som kom til Norge som enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt

Paulsen, V. (2016). *Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet*. FONTENE forskning, utgave 1/2016 s. 4 – 15.

Paulsen, V., Thorsberg, K. og Berg, B (2014). *Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsstatus*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

Perry, B. (2006). Applying principles of neurodevelopment to clinical work with maltreated and traumatized children. In N. Webb(Ed.), *Working with traumatized youth in child welfare* (pp 27-52). New York: The Guildford Press

Reichelt, S. og Sveaas, N. (1999). Brudd og oppbrudd – en psykologisk tilnærming. I. Sveaas, N og Hauff, E (red.). *Flukt og fremtid. Psykososialt arbeid og terapi med flyktninger*. Oslo: ad Notam Gyldendal

Schore, A. (2003). *Affect regulation and the repair of the self*. New York, NY: W. W. Norton

Siegel, D. (2012). *The developing mind: How relationships and the brain interact to shape who we are*. 2nd edition New York, NY: The Guildford Press

Sundal, V.M. (2014). «Å ikke problematisere alt. En studie i sosialarbeideres erfaringer fra arbeid med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere».

Mastergradsavhandling Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag.

Sundet, R. (2016). Ambulant arbeid: En psykoterapeutisk arbeidsform inspirert av miljøterapi. I: Olkowska, A. og Landmark, B (red.) (2016). *Miljøterapi. Prinsipper, perspektiver og praksis*. Bergen Fagbokforlaget

UDI (2017). www.udi.no <https://www.udi.no/aktuelt/laveste-antallet-asylsokere-siden-1997/>

Van Der Kolk, B. (2005) Developmental disorder: Toward a rational diagnosis for children with complex trauma histories. *Psychiatric Annals* 33(5): 401 – 408

Van Der Kolk, B. (2014). *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York, NY: Viking

Varvin, Sverre (2015). *Flukt og eksil*. Oslo: Universitetsforlaget

Wampold, B., & Imel, Z. (2015). *The great psychotherapy debate. The evidence for what makes psychotherapy work*. New York, NY: Routledge.

Wampold, Bruce E., et al. "Determining what works in the treatment of PTSD." *Clinical Psychology Review* 30.8 (2010): 923-933.

www.rvts.no

www.nkvts.no

www.krisepsyk.no

www.imdi.no

Tabeller

Tabell over funn

s. 34

Vedlegg

Vedlegg 1. Informasjonsskriv til informantene s. 75

Vedlegg 2. Intervjuguide s. 77

Vedlegg 1

INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTENE

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjektet: **«En ny start – bosetting av enslige mindreårige flyktninger»**

Bakgrunn og formål:

Dette er en mastergradsstudie i psykisk helsearbeid ved Høgskolen i Sørøst Norge. Det som blir undersøkt i denne studien er hvordan ansatte som jobber med bosetting av enslige mindreårige flyktninger opplever brukermedvirkning i det daglige arbeidet med denne gruppen. Oppgaven vil omhandle den første tiden etter bosetting i kommunen. Oppgavens problemstilling er:

«HVLKE ERFARINGER HAR ANSATTE I ENSLIGE MINDREÅRIGE AVDELINGER MED MEDVIRKNING I OPPFØLGINGSARBEIDET RUNDT UNGDOMMENE».

For å samle inn informasjon om dette temaet skal det gjennomføres intervjuer med ansatte i det kommunale bosettingsarbeidet. Det er valgt ut ansatte som har treårig sosial- / barnevernsfaglig eller annen relevant utdanning, jobber i minst 80 % og har jobbet i minst ett år i feltet. Spørsmålene vil omhandle hvordan de ansatte opplever at arbeidet er organisert og på hvilken måte ungdommene selv er med i beslutningsprosesser rundt eget liv, samt hvilke faktorer som bidrar eller vanskeliggjør brukermedvirkning i praksis.

Hva innebærer deltagelse i studien?

Intervjuene vil foregå på eller i nærheten av arbeidsplassen til den intervjuede dersom dette er lettest for informanten. Intervjuene vil lagres på lydopptak og eventuelt notater.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. De som vil ha tilgang på disse opplysningene, er studenten selv, og studentens veileder. Personopplysninger og lydopptak vil bli lagret adskilt fra de øvrige dataene, og sikres med passord. Disse vil destrueres når prosjektet er ferdigstilt. Disse opplysningene vil anonymiseres i den ferdige publikasjonen, slik at deltakerne ikke kan gjenkjennes.

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke deg uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysningene om deg anonymiseres og destrueres.

Dersom du ønsker å delta, eller har spørsmål om studien, ta kontakt med masterstudent Stine Cross på telefon 40851612, eller på mail stevestine@hotmail.com.

Med vennlig hilsen

Stine Cross

Vedlegg 2

INTERVJUGUIDE:

- Kan du fortelle litt om avdelingen, hvordan den er organisert?
- Hvordan organiseres det daglige arbeidet rundt den enkelte ungdom?
- Hvordan foregår kartleggingen av den enkelte ungdommen når de kommer til dere

- Hva tenker du om begrepet medvirkning
- Hva betyr det for deg?

- **Tiltaksplaner/arbeidsplaner:**
  - I hvilken grad/på hvilken måte er ungdommen selv med på å utforme planene
  - I hvilken grad er ungdommene selv med på å evaluere disse

- **Mål for arbeidet:**
  - Hvordan jobber man med mål for den enkelte
  - Er ungdommen med på å sette/forme disse målene selv

- Har dere egne fora der ungdommenes stemme høres?
- Rammeverket – det at de er under 18 år – hvilke muligheter gir det, hvilke begrensninger gir det?

- Er språkbarrierer og kulturforskjeller en faktor i forhold til medvirkning?
- Er det noen områder i det praktiske arbeidet der medvirkning er særlig aktuelt
- Er det noen konflikter rundt dette med medvirkning
- Er det noen områder i det praktiske arbeidet der medvirkning blir særlig utfordrende?
- Er det noen faktorer som etter din mening vanskeliggjør medvirkning
- Er det noen faktorer som etter din mening bidrar til medvirkning

Muligheter og begrensninger/ fordeler og ulemper